

Til minne om

**vår sønn Svein som døde av hjertestans under
en fotballturnering i Raufosshallen 4/12-2010.
Din omsorg for den unge slekt og inkluderende
åpenhet vil aldri bli glemt. Med smil
om munnen hviler du inn i evigheten under
strandbjerkene der kveldsvindens hvisken
bringer bud fra de dødes sjeler.**

S. Gihle Raddum

**Norges Jernalder.
De Romerske provinser
i Norge.**

Forfedrenes opprinnelse

Jernet. Fremstillingsprosessene.

Antikke skriftlige glimt.

**Bidrag til en forståelse
av Norges historie**

**Utgiver: S. Gihle Raddum.
Skjølaasveien 192
2860 Hov**

Mail: svraddum@online.no

Copyright: S. Gihle Raddum.

ISBN: 978-82-999071-3-2

5.te opplag.

Grunnlaget for Romerrikets fremvekst og stabilitet var bl.a. militærvesenets strukturelle overlegenhet og uinnskrenkede tilgang på kvalitetsstål. Fra år 120 var det våpentekniske forsprang basert på serisk stål utvunnet fra myrmalm i Norge. År 410 oppga Vestriket *Diocesen Britannia* der provinsene *Maxima Caesariensis* og *Flavia Caesariensis* inngikk. Den første på Østlandet, den andre i Trøndelag slik den romerske statshåndbok *Notitia Dignitatum* og andre romerske kilder viser. Norge tilhørte det Vestromerske riket og var dets viktigste kilde for kvalitetsstål .

The source of strenght and longevity of the Roman Empire was a.o. the superiority of its military structure and uninhibited access to quality steel for its military weapons. From 120 a.d. Seric steel axtracted in Norway was used. Norway was from 84 – 290 a.d. the *Roman province Britannia Caesariensis* in *Roman Britannia*. In 294 a.d. emperor *Diocletian* devided *Britannia Caesariensis* in two new provinces, *Maxima- and Flavia-Caesariensis*. In 410 a.d. the romans abandoned the *Dioecese Britannia*. According to *Notitia Dignitatum, Noricii*, Norway until 410 a.d. was part of the West Roman Empire, and its main source for quality steel.

Further page 366.

Boken er en lettfattelig uvidenskapelig historie om Norge i perioden 1500 f.Kr. til 525 e.Kr. basert på kunnskap fra skriftlige kilder og arkeologiske funn i Europa og Asia.

Kunnskapen finnes fritt tilgjengelig og dekker mange fagfelt. For å forstå historien har tekniske prosesser som kom hit med mennesker hatt stor betydning.

Dagens nordmenn er i liten grad etterkommere etter de første som kom da isen smeltet. Våre forfedre kom fra Europa og Asia i senere innvandringer.

Å samle kunnskapsfragmenter fra Europa og Asia, binde dem sammen til en historie har vært en hobby. Sentralt står Europas og Roms behov for metaller som fantes i Norge.

Det er fritt for alle å sitere fra boken bare dere oppgir kilden.

INNHold.

Forord	8
Sammendrag. Norges historie, 1700 f.Kr. – 525 e.Kr..	15
BOK 1. PROSESENE FOR UTVINNING AV JERN.	37
1.1 Myrmalm, slagg og jern	38
1.2. Luft og reduserende gasser.	40
1.3. Reduksjon i reduksjonsdigler.	41
1.4. Direkte Prosess. Reduksjon i Luppeovner.	45
1.5. Kinesernes og Æsenes Indirekte Prosess For Stål.	50
1.6. Viktige spørsmål for vår bosetningshistorie.	57
BOK 2. REDUKSJONSDIGLER OG LUPPEOVNENE I MIDTØSTEN OG SKANDINAVIA.	59
2.1. Metaller og folk.	60
2.2. Danene til Sørskandinavia.	66
2.3. Barre fra Danenes jernproduksjon på Østlandet.	73
BOK 3. EUROPAS ELDESTE JERNUTVINNERE, OG SJØFOLK.	78
3.1. Chalyber, Hetitter og Hatter. Odyseen og Europas Nordkyst.	79
3.2. Phokeerne/Faukene.	86
BOK 4. ANT. SKREVNE FRAGMENTER OM NORDSJØOMRÅDET.	91
4.1. Den Massaliske Periplus og Plutharch.	92
4.2. Pytheas ekspedisjon til Norge.	98
4.2.1. Fokeiske navn langs Norskekysten.	115
4.3. Romerske skriftlige fragmenter om Skandinavia.	116
4.3.1. Augustus flåtebesøk.	116
4.3.2. Pomponius Melas Geografibok.	120
4.3.3. Plinius d.e., Eutrop og Vespasian.	125
4.3.4. Tacitus og Agricola forteller om Trøndelag.	130
4.3.5. Ptolemaios fra Alexandria. Hans steder i Norge år 150.	132
4.3.6. Septimius Severus, Caracalla og Diocletian i Norge.	144
4.3.7. Notitia Dignitatum og romerske provinser i Norge.	146
4.3.8. Romerske behov for stål fra Norge.	151

BOK 5. VANDRINGER OG DEPORTASJONER AV FOLK I EUROPA.	155
5.1. Gallia og Galliske vandringer.	156
5.2. Kimbrertoget. Fra Jylland til Italia.	163
5.3. Slaget i Teutoburgerskogen år 9 e.Kr. og dets konsekvenser.	168
5.4. De Hadiske Noriker deporteres.	173
5.5. Ræterne deporteres.	177
5.6. Norikernes jernproduksjon.	180
5.7. Runenes opprinnelse. Räter og Veneter.	182
5.8. Etrusker som slaver til Norge. Sabinerne.	188
BOK 6. UTDRAG AV ÆSENES, VANENES OG JOTNENES HISTORIE.	194
6.1. Æser og Jotner i India. Æsene til Kina.	195
6.2. Vanene i Sentralasia og India.	203
6.3. Yueh-Zhi's vestvandring. Fra Gansu via Ile til Bactria.	210
6.4. Yueh-Schøter > Ø-schøter -> Østgoter, og Vaner til Skandinavia.	222
6.5. Likheter i Norrøn, Nordøstiransk og Indisk mytologi.	239
6.6. Kunnskap om Asia og vandringen hos Jordanes og Snorre.	243
6.7. Østlige religiøse symboler i Skandinavia.	258
6.8. Verdens sentrum ved Kristi fødsel.	260
BOK 7. DNA-ANALYSE OG INNVANDRINGER TIL NORGE.	263
7.1. En ny videnskap påviser slektskap og vandinger.	263
7.2. R1b-slekten.	264
7.3. I1a-slekten.	264
7.4. R1a-slekten.	265

BOK 8. NORGE I ROMERTIDEN.	267
8.1. Romerne inntar Britannia Caesariensis, Østlandet.	268
8.2. Den eldste maktstruktur.	271
8.3. Ae-rigni-riki > Ringerike.	273
8.4. Hatti-land > Hadeland.	275
8.5. Guden Gran og hans helligsteder.	278
8.6. Tha Ot Pagus → Toten-bygda. Den øvre bygda.	283
8.7. Riddergraven på Stabo. Gudinnen Noreia.	284
8.8. Gile. To vane-begravelser. Bactrisk gravskikk.	288
8.9. Valaders -> Valdres. God Brenta -> Gudbrandsdalen	297
8.10. Rogaland og Aballos neso -> Avaldsnes = Apollos øy.	306
8.11. Slaveleiren på Forsandmoen. Cæsars tinnmarker.	312
8.12. Trøndelag. Treu-erisk koloni.	316
8.13. Tule morica → Telemark. Landet ved det fjerne hav.	320
8.14. Jærnbæra Land.	323
8.15. Bøndene. Gudinnen Bona Deas folk.	327
8.16. Ostrogoter og andre romerske borgere forlater Romerike og provinsen Maxima Caesariensis.	330
8.17. Jul og stavkirker.	333
9.0. Vicus Metallii. Vica Metallorum, metallutvinningsdistrikter. Vicanii = vikinger > metallutvinnere	335
9.1. Det Vestromerske Rikets fall	337
Stikkordregister.	343
Literatur	359
Norways history from 1500 B.C. to 500 A.D.	366
CV	372

Forord.

Norge er den nordvestlige utkant av det eurasiske kontinent. Sentrale områder av Eurasia hadde utviklet et primitivt jordbruk og delvis høyere kulturer da isen forlot vårt land. Hvorfor, hvorfra og når menneskene kom til Østlandet vet vi lite om. A. Herteig skriver i *Jernalderens Busetningshistorie På Toten*:

...Slik det arkeologiske materiale ter seg i dag, faller det intet, eller i beste fall et flimrende lys over bygda i keltertiden og de første halvannet hundre år av følgende periode. Simple skafthulløkser av stein, en og annen flintdolk og flintøks.....men vi finner ingen spor etter fast busetning før romertidens landnåm setter inn ved midten av og utover i det 2.ndre århundre e.Kr.. Da møter vi plutselig en høytstående kultur.....

Sigurd Grieg uttrykker lignende tanker om Hadeland. I *Hadeland Bygdenes Historie* skriver han : *Funn fra 700 før Kristi fødsel til vår tidsregnings begynnelse mangler ennu helt på Hadeland.....Vender vi oss derimot til den romerske tid, fra Kristi fødsel til omkring år 400 etter Kr., blir billedet et annet.....Fra omkring år 200 og fremover får vi en rekke funn som er gjort på gårder som ligger tett ved hverandre....*

Østlandet hadde minimal bosetting før Kristi fødsel, men i begynnelsen av det 2.dre århundre e.Kr. skjer et *landnåm*. Bønder, romernes *Bona Dea'er*, ankommer. Garder ryddes og soldater med avanserte våpen av jern rykker inn. Ved livets slutt blir de gravlagt med våpen og eiendeler i brente soldatgraver som forteller om en ny gravskikk og et nytt begravelsesrituale. En annen, men og ny type begravelse, er ubrendte kvinnegraver med kostbare smykker, og ubrendte soldatgraver i hauger, med våpen og utstyr i deres nærhet.

Den brå endring i begravesskikk, bosetning og teknologi fikk arkeologene til å undre. De så et landnåm utført av mennesker som til da ikke hadde vært i her. Spørsmålet blir :

Hvem var disse menneskene som kom hit, hvor kom de fra, og hvorfor kom de ?

Spørsmålene er ikke besvart av vår hjemlige videnskap, som ikke har akseptert en slik innvandring. De hevder våre forfedre, den norrøne stamme, var de første som kom hit da isen var smeltet og siden bodde her, og stengte døra for senere innvandring. De fant opp runeskriften og snakket det urnordiske språk, som fremdeles er ukjent for oss.

I boken viser jeg at flere innvandringer fant sted. Mens den norske historiske videnskap har skapt det inntrykk at veien fra et primitivt til et avansert samfunn var en intern utvikling viser dokumenterbare fakta at virkeligheten var annerledes. Mennesker fra Europa og Asia kom hit av økonomiske og politiske grunner. Det økonomiske oppsving arkeologene øyner i romertiden hadde årsaker langt fra Norge. Og som de fleste oppsving var det basert på en ressurs naturen stilte til rådighet. Den ønsket noen å utnytte.

Romerske provinser i Norge? De fleste vil oppfatte utsagnet som useriøst. Skulle det staute norrøne folket vi stammer fra ha vært underlagt Rom ? En slik historie blir ikke akseptert av vanlige folk eller eksperter. Men hvordan har vår sanne historie blitt til ? Grunnlaget ble lagt av historikere med sterke nasjonale følelser og føringer, som ut fra de spor og levninger som da var kjent, ønsketenkte seg et samfunn med et fritt, rakrygget, selvstendig folk som utviklet seg her uavhengig av andre. Norges aksepterte oldtidshistorie har oppstått omtrent slik og er en hypotese norske arkeologer og historikere er enige om.

Nye funn tolkes slik at de passer inn i denne virkeligheten. Det hele pakkes inn i videnskapelige og akademiske termer. Det gir tyngde og uangripelighet. Kompliserte tekniske prosesser og levninger, som jernutvinningen og dens omfang overses, mens de romerske soldater i krigsgravene på Østlandet fra år 100 og utover, gjenoppstår som norrøne krigere. Men våpen og utrustning viser at de kom fra de rætske hjelpetropper. Andre hadde sentralasiatisk bakgrunn. Der var og våre fine gullberlokker laget.

Interpretasjon og behandling av gamle levninger er vanskelig uten bred, detaljert og omfattende kunnskap. Vår historie kan ikke avklares og avgjøres av et enkelt fag. Språkforskning og arkeologi er alene ikke i stand til å trekke korrekte slutninger ut fra det antikke materiale som foreligger. Utenlandske skriftlige kilder, dominante og spesielle arkeologiske spor forvandler jernalderhistorien, og *de romerske provinser i Norge* blir seriøs virkelighet der mye faller på plass. Forfedrene blir herskere, slaver, bønder og soldater som kom hit i romertiden. Det liker vi ikke men virkeligheten var antagelig slik.

Århundrene etter Kristus var en relativt aktiv periode i Norge. Slike perioder i et samfunns utvikling er basert på en tilgjengelig ressurs og et herskersjikt som forsto og evnet å utnytte den. I Norge fantes den beste jernmalm. Den hadde før ligget under isen og var fri for svovel og fosfor. Denne ressursen kom noen for å utnytte. Jernsanden i myrene ble basis for den jernproduksjon som var årsak til bosettingsekspanasjonen på Østlandet og i Trøndelag i romertiden. Denne utvinningen sto romerne bak.

Under mange år i utlendighet studerte jeg jernets og metallenes historie. Det teoretiske grunnlaget for å forstå jernets reaksjoner med andre elementer, og innsyn i prosessene de gamle utvant jern med fikk jeg under studiet ved Eidgenössische Technische Hochschule i Zürich. Senere studerte jeg jernutvinningen i Kina, India, Europa og Norge. India produserte jern nesten 2000 år f.Kr. og hadde utrolig dyktige smeder. Kina produserte serisk stål 300 år f.Kr. samtidig som de støpte landbruksredskaper av råjern. I Europa og Norge besøkte jeg arkeologiske utgravinger av jernvinneanlegg mens utgravingene pågikk.

I boken beskrives fremstillingsprosessene som ble brukt for jern og stål i Norge i gammel tid. De som ikke er interessert i det tekniske kan bare hoppe over dette. For historikere og arkeologer er slik viten tilnærmet ukjent. De mangler dermed avgjørende kunnskap for å forstå historien. Det er ikke deres fag, men en må kunne forvente at de tar den til seg.

Det er lurt å være klar over prosessene. De leverte forskjellig kvantum og kvalitet og hadde forskjellig ressursbehov. De etterlot forskjell i levninger som ovner og slagg. Prosessene satte sitt merke på stålet. En metallurgisk analyse forteller en prosessmetallurg hvilken prosess det er fremstilt med. Det kan vi utnytte. Jeg har undersøkt gjenfunnet stål metallurgisk og bestemt fremstillingsprosessene ut fra mikrostrukturen. Jeg har og fått datert stål med C14-analyse med kullstoff tatt ut innvendig i stål-strukturen. Vet vi hvor prosessen først ble driftet aner vi en vandringsrute til Norge.

Tankevekkende i så måte er at den indirekte prosess for stålfremstilling som var utviklet i Kina 400 år f.Kr., ble kjørt i Norge fra år 120 e.Kr., 1000 år før den ble driftet ellers i Europa. Prosessen kom med folk som innvandret. De hadde og byggeteknikken som stavkirkene ble bygget med, og den skytisk–sarmatiske dyrestil med drager, ulvehoder og kropper. Vandringsruten startet vest i Kina, etter gjentatte huniske overfall, og gikk via Ilelven til Bactria. Derfra fortsatte den 240 år senere, etter invitasjon fra den romerske keiser, via Tanais og Ascardum, Åsgard, til dagens Moldova. Derfra opp langs Dnjestr og Weichsel til Østersjøkysten og Skandinavia der vandringsruten kulminerte 300 år etter starten. Fragmenter av antikke romerske, greske, indiske og kinesiske tekster, samt arkeologiske funn og Snorre har bidratt til denne skissen av historien.

Like overraskende er det at jern ble produsert i Norge allerede 1400 år f. Kr.. Prosessen man benyttet ble og brukt til produksjon av små kvantum tinn og kobber. Reduksjonen av metallenes oksyder skjedde med H₂-gass i små leirdigler. Luft med vanddamp fra pusten ble blåst inn over glødende kull nederst i diglene gjennom et blåserør. Prosessen ble først driftet øst for Middelhavet og kom til Norge med mennesker som var seilt inn derfra.

I praksis er prosessene kjørt og verifisert i ovner bygd på *Valbjør i Vågå*. Bygging av ovner, graving av malm, brenning av kull, røsting av malm og redusering til jern er utført av *blestersmeden Jostein Espelund* fra Nedre Heidal. En takk til folket på Valbjør og til Jostein, en ypperlig formidler. Han er den som best kan demonstrere prosesser og ovner.

Rätiske stedsnavn i Norge og ord i vårt språk er forklart og tydet av bl.a.institut Micura' de Ru i Italia. Østerriksk og Sørtysk ekspertise pekte på områder der bokstavene i futhark-alfabetet først var i bruk. Rätisches Museum i Chur koblet meg til mennesker som forstod de gamle rätiske dialekter med ord fra ræternes gamle språk. Slik ble bokstavstrengen på Einangsteinen delt i ord og tydet. En annen innskrift fra det rätiske området er *ekerilaR*, delt i ord *ekeri la R(itu)*, som betyr *gave til min Reitia*. Rätisk tilhørte den semitiske språkfamilie. I en nyoppdaget runeinnskrift oppfattes *naudagastir* som et navn. Men bokstavstrengen kan deles i ordene *nau da gastir* og betyr *de fremmedes skip*. Innskriften har punkter. Det betyr at den er risset av veneter som sammen med ræterne ble deportert hit fra Alpeområdene i Norditalia.

Eddadiktene Snorre har formidlet forteller om rivaliseringen mellom *Æser* og *Jotner*. De hadde store riker i India fra år 550 f.Kr.. Vi møter Åsator og Odayin, far og sønn, konger hos Æsene i Madhyadeza, Midgard, på Budhas tid. Æsene's senere opphold i Kina, deres kunnskap om stål og smiing, og vandringen til Vanenes Bactria omtales i kinesiske annaler. Andre dokumenterer *Vanenes* historie og deres kontakt med Rom. Snorre knytter Skandinavias eldste historie til Asia. Gamle *Edda-dikt* kan ha røtter i *Veda-dikt* i India.

Verdens metallmalmer er ujevnt fordelt. Der malmene fantes oppstod utvinning, som førte til varebytte og handel. Ved Kristi fødsel var Eurasia delt mellom 3 stormakter, Romerriket i Europa, Parterriket fra Eufrat til Bactria og Sogdia, ved Amu Darja og Syr Darja i øst. Videre østover fulgte kamelkaravaner ruten over Pamirfjellene og østover langs nordsiden av Takla Makan ørkenen i Kina. Kina var Eurasias 3.dje stormakt.

Romerriket kjøpte silke og stål fra Kina. Varene kom med kamelkaravaner den lange veien fra Vestkina til Bactria/Balke. Derfra over Hindu Kush-fjellene ned i India til havna Barbaricon ved munningen av Indus. Skip førte stålet derfra med monsoonvinden til havna Charax innerst i Persiabukta. Derfra med nye karavaner via Palmyra til Antiochia, og på nye skip til Rom. Varene fra Kina kostet romerstaten årlig 45 mill. sesterce (Plinius d.y.). Rom's våpen var avhengig av det seriske stålet. Men den lange og kostbare transporten fra Kina gjorde forsvarsevnen usikker. Malmen som ble brukt i kinesernes produksjonsprosess fantes i mengder i Norge. Det fikk konsekvenser for utviklingen i Norge.

Ved Kristi fødsel hadde keiser Augustus makten i Rom. Han definerte hvordan rikets makt skulle beholdes. Grensene måtte være klare og markerte, folk måtte ha rikelig tilgang på mat, og soldatene i hær og marine måtte ha det beste stål i sine våpen. Ved Augustus maktovertagelse hadde marinen 700 skip og legionene talte 550000 soldater.

Serisk stål fra et område Rom kontrollerte hadde fra Augustus tid høyeste prioritet. Jernsand for serernes prosess fantes i myrene i Norge. Plinius skrev år 79:

Det kimbriske nes (Jylland) rager langt ut i sjøen og danner en halvøy som kalles Tastris (Skagen). Derfra mot Rhinen har Romerne underlagt seg 23 øyer med våpen.

Rom kontrollerte kystområdene fra Rhinmunningen til Nordjylland, og strakte seg mot Norge. York, en utpost i riket, var romersk keiserby. Mange av keiserne oppholdt seg lenge der slik som *Septimius Severus* som med sine to sønner bodde der de siste år han levde, til år 212 e.Kr.. Tidvis var fire romerske legioner stasjonert i England, romerske flåteenheter overvåket og patruljerte Nordsjøen. Prof. Böhler i Zürich uttrykte det slik :

Romerske fingre grep etter Norge. Hva rettfærdiggjorde ressursbruken og var så viktig at England måtte erobres ? Hvor romerne laget sitt seriske stål er fremdeles ukjent.

De første tiltak for å starte jernutvinning i Norge for Rom ble gjort av keiser Augustus som sendte hadiske jernutvinnere fra områder ved Bibracte i Gallia til Norge, sammen med

Carnuter, kort før Kr.f.. 400 år senere fantes i Norge to romerske provinser, en på Østlandet og en i Trøndelag. Stål ble nå produsert i ovner med diameter opp til 1,6 m. Erobringen av England var ledd i en langsiktig romersk strategisk investering. Den trygget transporten av stål fra Norge til romerske våpensmier. Men innhenting av ressurser, trygging av transportruter og oppbygging av produksjonskapasitet tok tid. Fra ca. 200 år e.Kr. ble det meste av det stål Vestrom trengte transportert med skip fra *Norici*, Norge, vest over *Oceanos duekal(yps)donios* til England og videre til romerske våpensmier. *Chalybs*, var de gamle grekeres navn på herdbart stål. Romerne overtok ordet.

Jernalderhistorien jeg skisserer er laget uten fordelene av å ha et tidligere verk å bygge på. Den er sydd sammen av elementer og fragmenter skaffet tilveie av spesialister fra mange land og profesjoner. Felles med gamle folk har vi språklige spor som ord og navn i dialektene. Jeg benytter mange slike ord som nok vil vekke lingvistene. Vi har opprinnelsesmyter og historie fra Parthia/India, begravelsskikker fra Sentralasia, og Ting for rettstvister avholdt slik som i Kina. Slike felles trekk gir en følelse av slektskap.

Felles tekniske levninger som jernutvinnings-prosessene er kunnskap som jeg tillegger stor vekt. Antikke skriftlige kilder, arkeologiske funn av ovner og jern og stål i Norge bidrar når en forstår den kunnskap slike kilder bærer i seg. I sum antyder dette hvor noen av forfedrene kom fra, og viser en opprinnelse nær indoeuropeernes urområder. Vårt språk tilhører den indoeuropeiske språkfamilie, og språket kom hit med innvandrere.

Praktisk skjønn og forståelse for kompleksitet, ressursbehov og organisering som var nødvendig for å bygge opp den stålindustrien funnene fra romertiden i Norge definerer, er en nødvendig forutsetning. Her ble produsert ca. 2000 – 5000 tonn serisk stål pr. år. Jegere, samlere og fiskere som opprinnelig bodde her trengte ikke og maktet ikke å produsere slike kvanta. De behersket ikke prosessen som laget det seriske stålet.

Boken er delt i bøker som kan leses uavhengig av hverandre. De er ment som en innføring i temaene de behandler. Sammendraget er plassert først og skisserer vår historie frem til år 525 e.Kr.. Tanken er at andre vil fatte interesse og granske bredere og dypere.

Bok 1 gir en innføring i prosesser og metallurgi, nok til at dere forstår at man ved å studere kjemiske analyser og slip av stål i mikroskop kan fastslå med hvilken prosess det er laget.

Vi møter forskjellige folk langt fra Norge der jernutvinningsprosessene tidlig ble driftet. De ble fanget av Rom's makt og kom til Norge som slaver, eller som frie. Her bygget de opp en jernindustri, og dyrket ny jord. Jordbrukerne, de romerske *Bona-dea'er*, ble i ettertid våre *bønder*. Gudinnen *Bona-dea*, som opprinnelig het *Gaea* lever fortsatt i mytene på Toten med navnet *Gjøa*. Men i dag er hun definert som trollkjerring.

Manuskriptet var ferdig i 1993 og ble sendt til en rekke forlag som alle returnerte det. Det ble av noen forevist historisk ekspertise som ga det karakteren uvidenskapelig, useriøst

vås. Noen bøker ble deretter trykket privat av meg og lagt ut i en bokhandel på Gjøvik. Jeg trakk dem tilbake etter en telefonisk trussel. Et lydbånd spilt to ganger fortalte at :

...Mer enn hundre års vitenskapelig forskning har gitt nordmenn en identitet. Du må forstå at det ikke er i statens og nasjonens interesse at slik kvasi-vitenskap spres. Innholdet kan splitte folket. Trekk tilbake boken ellers kan det få alvorlige konsekvenser. Du som har lest så mye historie er sikkert klar over at alle kan drepes.

Jeg oppfattet det som en drapstrusel. Majoriteten av oss har en forutinntatt tro på historien om den djerve, rakryggede norrøne stammen. Uansett fakta er vi ute av stand til å vurdere objektivt. Å unslippe buret hjernen er låst inn i er vanskelig, der føler vi oss trygge. Vi tror det vi ønsker å tro, og angriper personen når vi mangler kunnskap og saklige argumenter. Slik har forskningen stivnet i innlærte tankebaner. Jeg vet ikke hvem som sto bak trusselen, men tok den alvorlig. Bøkene ble hentet hjem og lagt bort. Nå har jeg fått en uhelbredelig sykdom, trusselen virker ikke lenger.

Jeg ble noen år senere bedt om å gi en innføring i utvinningsprosessene for jern for arkeologer. De som hadde meldt seg på ble kollektivt avmeldt fra sentralt hold. Vitenskapen ville ikke belæres av sjarlataner, selv om dette er mer mitt fag enn deres.

Jeg tar med dette fordi det viser hvor vanskelig det er for nye ideer å trenge gjennom. De siles ut på universitetene. Andre ties i hjel med avanserte hersketeknikker. Tilbake blir de som trækker i gamle spor og slik sikrer karrieren, mens forskning og renommè stagnerer.

Det å tilpasse historien er mer vanlig enn vi kan hende tror. Den amerikanske økonom og historiker Martin Armstrong som grunnla Princeton Economics Ltd. skriver:

One of the most basic means of propaganda any government engages in has been to rewrite history. It has been probably the most dishonest and unethical manipulations of society that has often led to war.

Nasjonalstatene har vært grunnlaget for mye av Europas historie. Folk med felles språk, kultur, forhistorie og land ble definert som nasjoner. For folk som ønsket å være selvstendige ble det viktig å oppfylle slike kriterier. Det gjaldt også for Norge.

Intellektuelle og historikere ved universitetene så det som en oppgave og plikt å legge et historisk grunnlag for nasjonalstatene. Det var en del av jobben de fikk betalt for, og de utformet historien slik at den passet. Mange gamle stemmer ble brakt til taushet med vitenskapelige metoder, upassende arkeologiske levninger ble oversett og/eller ødelagt.

I Norge fikk vi den norrøne stamme som kom da isen smeltet og stengte døra for andre. Denne oppfatningen har skapt en slags mur rundt vårt land ved år 800, og frakoblet oss fra resten av Eurasia. Ved å se lenger bak dukker romerriket og mange gamle folk opp. Den rolle, påvirkning og innflydelse de hadde her passer ikke i historien nasjonalstaten ønsker.

I årene som har gått siden manuskriptet ble lagt vekk er mer kunnskap kommet til og nye erkjennelser har modnet. Flere tenker selvstendig ut fra fakta som foreligger. Kunnskap kommer inn via mange kanaler. Derfor er det nå vanskeligere å manipulere befolkningen. Tiden for en revurdering av jernalderhistorien kan være inne. Den norrøne stamme bør suppleres med forfedrene som hadde teknologien som holdt romerriket ved makten. Til nå har vi sett bort fra det faktum at Rom hadde provinser i Norge og utvant *ferrum noricum*, nor(i)sk stål, *chalybs*, her. Utviklingen i Norge fra kort før Kristi fødsel frem til år 525 sto de bak. Deres innflydelse har og spilt en betydelig rolle for utviklingen her siden.

Jeg har under arbeidet sett hvor begrensede mine kunnskaper er og hvor mange hull som gjenstår å fylle. Samtidig har jeg sett like store hull hos de vise som forvalter vår historie. Boken er ingen Facit, men en teknisk fagmanns tanker om vår jernalderhistorie basert på dokumenterbare fakta. Boken kan nye forskere bygge videre på. Den beretter om europeernes oppdagelse av Norge, og om europeiske og sentralasiatiske folk som kom hit.

Boken forteller hvem vi er, hvorfra, hvorfor og når vi kom, uten å ty til religiøse eller dogmatiske modeller. Den setter Norge inn i den historiske kontekst som gjaldt i verden i jernalderen og viser at mye av stålet Rom trengte for å være ledende ble produsert i Norge.

Forhåpentlig vil bildet boken tegner føre til nysgjerrighet og ettertanke. Vi har en historie som kan avdekkes bakover forbi muren ved år 800 e.Kr.. Da trengs en liten revolusjon. Gamle lærdes jerngrep må løsnes slik at kunnskap og ideer kan studeres og vurderes fritt av fagområder som respekterer hverandre. Vi må fjerne dogmet om den norrøne stamme og andre stengsler slik at kunnskap som har vært skjult kan hentes frem. Vi kan ikke lage et riktig bilde av forhistorien ved å stenge oss ute fra resten av verden.

Vi må ta hensyn til den politiske, tekniske og økonomiske situasjon i verden rundt oss i gammel tid. Vår historieforskning har stagnert mot muren av nasjonal ønsketenkning. Boken vil lage hull i den slik at historien og forholdene lenger bak blir synlige.

Det meste arbeid gjenstår. Jeg peker på noen tema som må granskes videre for å avklare. Den store mengde arkeologiske funn som er gjort i Eurasia etter 1990 må trekkes inn. Her ligger utfordringer og engasjerende oppgaver for unge forskere. Historien er ikke ferdig, men fundamentet er lagt, reisverket er der. Det er opp til andre å fullføre arbeidet. Velkommen til dere nysgjerrige som trer inn i denne gamle og nye virkeligheten.

De beste hilsener til dere alle.
Sveinung Gihle Raddum.

Raufoss 1994. Hov i Juni 2013

Hov 20.01.2016.
Beste hilsen.
S. Gihle Raddum.

Introduksjon.

Som 11-åring oppdaget jeg sammen med to jevnaldrende rester etter tre jernvinneanlegg på Totenåsen. Senere C14-datering har vist at de produserte jern 200 år e.Kr.. Samtidig med disse funnene kom Gile-kvinnen og Gile-krigeren ut av sine hauger med smykker og våpen. De levde samtidig med jernutvinnerne og kom fra det eldste kulturlag på Gile. Funnene av smykker og gjenstander etterlot mange spørsmål. Hvor var de laget og hvem var disse mennesker. Hvor kom de fra, hvor hadde de lært å lage jern av malmen i myrene. Historieforskningen er gammel i Norge, men slike spørsmål er hverken stilt eller besvart.

Denne forskningen tok for alvor til da Universitetet i Oslo ble grunnlagt i 1811. I 1832 sendte *Samfunnet for det norske folks språk og historie* ut et opprop der det het at det var:

nødvendig å gjøre alt gjeldende som betrygger vår nationalitet og som i andre folks øyne betegner oss som et av Europas eldste og historisk berømte folk.

Oppropet var preget av den fremtidige nasjonalstatens behov og ga føringer for historien man ønsket seg. Dyktige lærde med lite kunnskap og sparsomme kilder skapte myten om den norrøne stamme og ga den de egenskaper som trengtes for å legitimere fremstillingen. I dag ser historikere og arkeologer oss som etterkommere etter de første fiskere, jegere og samlere som kom da isen smeltet. For å holde rasen ren stengte de senere andre ute.

I Bronsealderen sådde disse de første frø. I Jernalderen organiserte de jernutvinning og smidde redskaper og våpen. De hadde sin egne norrøne mytologi med Odin som øverste gud. De fant opp runene og snakket det urnordiske språk. Dette er vitenskapelig funderte elementer i den norrøne historiske modell. Den har vært en trygg havn for forskerne. Dogmet om den norrøne stamme ga nasjonalstaten et glansbilde av et folk å se opp til.

At det vi finner av arkeologiske levninger her i landet har vært utviklet og laget i Norge fikk som konsekvens at Europas og Asias historie ikke var relevant for oss. Arkeologiske funn ble sjelden sammenlignet med tilsvarende funn andre steder. For å avdekke vår eldste historie var det nok å konsentrere seg om Norge. Det som skjedde i Europa og Asia kunne man se bort fra, det hadde ingen konsekvenser for oss, her var vi skjermet.

Gilefunnene og jernanleggene på åsen ble som andre arkeologiske funn, innpasset i denne virkeligheten og viste hvor langt den norrøne stamme var kommet ved år 200.

Et annet bilde av vår historie får vi når vi tar hensyn til situasjonen i verden rundt oss i gammel tid. Opplysninger om havområdene mellom Europa og Norge og seilingsruter til Norge finnes i romerske og greske antikke skrifter. I *Notitia Dignitatum* fra år 395 defineres Østlandet og Trøndelag som romerske provinser med navnene *Maxima Caesariensis* og *Flavia Caesariensis*. Dette var *Det Romerske Norge*, en del av *Dioecesen Britannia* som tilhørte det Vestromerske riket. *Caesariensis* i navnet forteller at provinsene lå direkte under keiseren. Grunnen var at stålet man produserte her hadde avgjørende

betydning for romerriket. Derfor ønsket keiserne full kontroll. Men romerne var ikke de første som hentet metaller i Norge. Havet hadde tidligere ført andre metallutvinnere hit. Området var ikke så isolert som vi har trodd, europeiske sjøfolk kjente kystområdene.

Mer enn 1500 år f.Kr. kom danene sjøveien fra det østlige Middelhav til Skandinavia. Etter utdrivelsen fra Egypt var de på leting etter nytt land å bosette seg i og fant det. Sørskandinavia, Schleswig-Holstein, Skåne, Danmark, Tune, Skiensområdet, Lista, Rogaland og Karmøy ble deres nye kulturområde.

I Egypt hadde daner sammen med goter dannet *Hyksosfolket* som en periode styrte landet, før egyptiske konger fordrev dem til Levantens kyster og Kypros. Tinn var en komponent i bronzen som datidens våpen var laget av. Som mangelvare hadde det høy verdi. *Ugarit* var en viktig handelsby på kysten av Levanten og spilte en lignende rolle for internasjonal handel som Hamburg og Rotterdam gjør i dag. Byen knyttet fjernhandelsruter over land til skipsrutene langs Middelhavet's kyster. Karavaner og skip fraktet kobber og tinn til bronseindustrien. Ugaritiske handelshus rustet ut lange ekspedisjoner for å finne nye forekomster. Danene ble vevd inn i denne aktiviteten og seilte ut for å finne nytt land der metaller og andre varer kunne hentes og der de og kunne bosette seg.

Kanskje var det Ugarit og Enkomi de daner forlot som mer enn 1500 år f.Kr. seilte ut Gibraltar og nordover for å slå seg ned i Danmark og Skåne. De sto bak Sørskandinavias bronsealder med teknologi fra de østlige middelhavsområder. Vognen på ristningen i Kivikgraven i Skåne er en type som kom med Hyksos-folket fra Asia til Egypt. Ristningen i Kivik sammen med steinskipene og skrifttegnene av egyptisk type på berghellene i Bohuslän knytter danene i Skandinavia til Egypt. En gren bodde på *Aballos neso*, i dag *Avaldsnes* på Karmøy. De utvant kopper og tinn på Karmøy og i Ryfylke. Andre daner drev jernutvinning på vestsiden av Mjøsa med en prosess fra Levanten.

Skåne lå lengst i sørøst, mens *Aballos Neso*, *Avaldsnes*, var deres nordvestlige utpost. Imellom lå de danske øyer og Jylland. Ved *Aballos Neso* fantes tinnstein som etter å ha gjennomgått en prosess i en ovn ble tinn. Produksjonen krevde kunnskap og kontakt til de rette guder. Dynastiet som ligger i haugene på Re-heia, kongeheia, bosatte seg her for å utvinne tinn og kobber. De startet det som kan ha vært vårt lands eldste industri mer enn 1500 år før Kristus. Noe av mineralrikdommen i norske fjell ble fra da av utnyttet.

Daner fra Jylland seilte inn Oslofjorden og fulgte elvene til Tyrifjorden og Randsfjorden inn i åsområdene vest for Mjøsa. På denne tiden var jern mer verdifullt enn gull. Danene produserte jern her. Jernbarrer, *obelos*, ble fraktet ut og byttet eller solgt sør i Europa og middelhavslandene. Denne handelen stoppet opp etter at flere jordskjelv hadde banet veien for Pelasgernes hærtog til Lilleasia og Mykene ca. 1100 f.Kr.. Men jernmalmen i Norge var nå kjent.

Før danenes ankomst hadde enkelte bronsegjenstander funnet veien til Skandinavia, men det var først da de slo seg ned her at bronsealderen i Norden for alvor startet. De oppdaget metallforekomstene i åsene ved Kongsberg og i Østfold, og ble de første som drev en primitiv utvinning av kobber og sølv her. Design og støpekunnskap hadde røtter i kulturer øst ved Middelhavet. Greptungesverd i bronse og andre gjenstander ble støpt i Danmark. I tillegg lå rav, guden *Apollo*s gyldne tårer langs strendene. Det var en ettertraktet vare.

Danenes område ved Limfjorden, havnfjorden/grensefjorden, ble et knutepunkt som knyttet handelssonen rundt Østersjøen og Sørskandinavia til ruten som via havner ved Rhinmunningen og den europeiske nordkyst førte til Cadix i Spania og derfra til det østlige Middelhav. Fra Lista og Lågenmunningen gikk skipsruter til Jylland. Sørnorge var koblet til et nettverk der skipsruter knyttet Nordeuropa sammen med land i det indre Middelhav.

I det 12-te århundre f.Kr. seilte Mileser ut Gibraltar og fulgte ruten mot nord. Nyttige ting fra sør var husdyr og frø som ble sådd slik at korn kunne høstes. For fiskere og samlere som bare høstet var det rart å se at et frø som ble puttet i jorden ble til 20-30 frø som kunne spises. Den gode gudinne *Gaia* sørget for det. Allikevel byttet fiskerne hverken gud eller levemåte. Vi vet ikke mye om danene i Norge. Jordhaugene ved *Aballos neso* på Karmøy, gravrøysene ved *Kongsberg* og på *Mølen*, *jernbarrer* fra Biri og Hadeland, og bronsefunnene i Danmark er tause, men de vitner. Derfor tror jeg det er en kjerne av sannhet i mytene og i Hømers beretninger som hadde danenes seilaser som forbilde. 1500 år f.Kr. hadde Sørskandinavia fått et befolkningselement med kjennskap til en verden som til da hadde vært ukjent for fiskere og samlere. Med danene kom kunnskap om tinn, kopper og jern, og slaver som utvant metallene og ryddet åkerlapper. En ny epoke startet.

Ca. 1200 år f.Kr. brøt venderne opp fra sørsiden av Østersjøen. Noen dro gjennom Alpene til Adriaterhavets nordkyst. Venezia har navn etter dem. Andre slo seg ned lengst nord på Jylland. Derfra var det kort vei til Lista, Rogaland og Ryfylke. Noen bosatte seg i Vennesla, Venders-land. Elvenavnet *Otra* er gitt av dem og er beslektet med *Oder*. Rugierne kalles i antikke skrifter *Rugiones*, og deres område i Norge *Rugea*. I dag heter landsdelen *Roga-land*. Venderne var dyktige sjøfolk med solide havgående skip som Cæsar senere la merke til. I våre dager finnes fortsatt ristninger etter dem på hellene i Rogaland.

Kunnskap om vårt land fulgte skipene. Den gjorde at folk i Belgia og Mösdalen som fra det 12.te århundre før Kr. hadde et befolkningsoverskudd, og var klemt mellom Germaner og Kelter, så en mulighet til å slippe unna. Pressede jordbrukere forlot sitt land til fordel for vest- og sør-kysten av Norge. Voss fikk navn etter *Vosges*. Møre ble befolket av *Morini*. *Treueri* fra landet mellom Mosel og Meuse fant nytt land i Trøndelag. Romerne kalte disse folk *Morini*, *Gaul* og *Treueri*. I dag sier vi *Møringer*, *Guler* og *Trønder*. Pomponius Mela kalte dem *Belger*. I de påfølgende århundrer anla de kolonier og tok norske områder i bruk. Deres gener er en betydelig del av vår arvemasse. Likheten mellom det flamske språk og vårt språk vitner om slektskapet. Fra 1000 år før Kristus ble jordbruk med folk som sådde

og høstet en næringsvei langs kysten nord til Trøndelag, og på Østlandet fra Ringerike over Hadeland til Mjøsa. År 500 f.Kr. kom den direkte prosess for stål til Norge.

Fra 600 år f.Kr.. deltok fokeiske skip i transporten av Belger til Norge. I tillegg til betaling og kontakter fikk de kunnskap om kysten og ressursene i området. Da Massalia 500 år før Kristus ble stengt ute fra Spania av kartagerne, ga ryktet om de fjerne Tinnøyer håp. Kartagernes kontroll i Spania tvang *Phokeerne* til å tenke nytt og fikk dem til å seile til våre kyster for å hente tinn og andre varer i samarbeid med *Eburovikene* ved Mösa. Sammen tok de opp igjen danenes aktiviteter i Norge i det 4-de århundre før Kristus. Det ledet til nye bosettinger langs kysten og i innlandet. Slaver ble hentet fra Spania og Gallia til fokeiske kolonier i Norge.

Som deltager på en av disse ekspedisjoner kom *Pytheas* til Norge. På Solberg ved Skjeberg er hans initialer hugget i berget. Spor etter Faulkene finnes og på *Fossum* ved Skien, ved Flote, i Levanger og i Tana. I Tana aner vi hvem navngiveren var. Kanskje hadde Pytheas fortjent en statue der eller et hurtigruteskip oppkalt etter seg 2300 år etter at han som den første vi kjenner fulgte gudinnen *Leda* nordover. *Leia* har navn etter henne.

Demokrit var kan hende den første som seilte til Tinnøyene fra Massalia. De norske tinnøyer lå 6 dagers seilas østover fra England. En av øyene der man lastet lå nær fastlandet og kaltes *Itis*. Dynger av brent småstein, som på Forsandmoen, og øynavnet *Idse* som kan avledes av *Itis*, indikerer at noen sagnomsuste tinnøyer lå her.

Pytheas kom via Jylland til Oslofjordområdet. Her opprettet Faulkene sammen med Eburoner kolonier fra Skiensområdet til Båhuslän. Hit kom jordbrukere med sine folk og dyr fra Belgia og Meuse-dalen, mens metallutvinnere og slaver ble satt i land ved Norsjø, i Numedal og ved Drammenselvas utløp. De fortsatte nordover til vestsiden av Mjøsa og bygget de første sjaktovner i området der danene tidligere hadde redusert jern i leirdigler.

Solhjulet, Massalias merke ble satt på landet. Sammen med bildet av fokeiske skip ble det hugget i hellene for å markere Phokeisk/Massalisk område. På egnede steder rundt kysten ble slaver satt i land. Varene de fravristet landet ble hentet med jevne mellomrom. Faulkene sådde og høstet i Norge. Hvert nytt bebodd sted var et frø hvorfra mennesker dro ut og tok landet i bruk. Slavene som utførte tungarbeidet bodde i Norge. Varer faukene hentet var pelsverk, tenner fra sjøens pattedyr, fisk og metaller. Tinnproduksjonen i Ryfylke var økende. Jernproduksjon med den direkte prosess i sjaktovn kom med Phokeerne. Men det var små kvanta som ble utvunnet. Utbyttet ville ikke møtt våre krav. I dag ville forekomstene Faulkene utnyttet vært ulønnsomme. Den gang ble noen få rike.

På slutten av bronsealderen var tinn blitt en knapp ressurs. Oppfatningen i Middelhavslandene var at tinn kom fra noen øyer langt i vest. Herodot skrev rundt midten av det 5.te århundre f.Kr. :

Europas ytterste områder i vest vet jeg lite sikkert om..... jeg kjenner heller ikke øyene som kalles Cassiteridene der tinnnet vi bruker kommer fra.

Seilingsruten langs den atlantiske kyst fra Gibraltar mot nordøst endte i Sørskandinavia. Opprettelsen av den fønikiske handelsstasjonen Gadir, danenes Cad-is, tidlig i det 8.tende århundre f.Kr. skjedde bl.a. for å få kontroll med tinnhandelen. Her ble båter fra Middelhavet dratt på land ved kanten av oceanet. Stedet knyttet seilingsrutene i Atlanterhavet og Middelhavet sammen. Lange seilaser på leting etter metaller var vanlig. Beretninger om slike seilaser er overlevert oss av Rufus Avienus og Pytheas. Pytheas forlenget ruten mot nord til et nordlig *Tanais* 330 år f.Kr.. Dette er dagens *Tana* i Finnmark når vi sløyfer danenes –is endelse. Pytheas skrev bok om seilasen til Tana. Bruddstykker av den har overlevd. Tinn- og jern-produksjon her er kjent fra denne tiden.

Ved inngangen til det siste århundre før Kristus var Massalia overtatt av romerne og f aukene var blitt romerske borgere. Romerriket avløste Egypt og Hellas, og jernet avløste bronzen i våpnene. Kunnskap om malmresursene i Norge og de massaliske områder i Norge ble dermed tilgjengelige for nye herskere med resurser til å utnytte forekomstene.

50 år før Kristus gled Faukenes periode i Norge over i, og inn i den romerske jernalder. Romerrikets behov for stål var stort og ved Kristi fødsel var det *Seriske stål* det beste, slik *Plinius d.e.* skriver. Det ble produsert fra myrmalm vest i Kina og kom via India for å bli våpen i romerske våpensmier. Det var et kostbart og sårbart opplegg som keiserne ønsket å endre. Myrmalm uten svovel og fosfor fantes i Norge, selv om ingen den gang forsto at disse elementer påvirket stålets egenskaper. Stålproduksjonen her toppet seg i romertiden som resultat av en romersk langsiktig, strategisk investering.

I det romerske riket var jern til da produsert som *bloomery iron*, luppejern, i små ovner. Dette lavteknologiske stålet kjennetegnes av slagginnelutninger og har dårlig kvalitet. Våpen og verktøy til den romerske hær og marine ble produsert i statlige våpenfabrikker drevet av den romerske hær og marine. Staten drev våpenproduksjon men produksjonen av stålet våpenfabrikkene trengte tror man var overlatt til tilfeldigheter. Slik var det nok ikke.

Mikrostrukturen i stål fra romerske våpen og rustninger inneholder minimalt med slagg. Det er ikke produsert med den lavteknologiske luppejernsprosessen. Mikro-strukturen viser at stålet er produsert med en prosess som etter det man tror, først ble tatt i bruk i Europa ca. 1000 år e.Kr.. Romerne produserte altså våpen og rustninger i en stålqualität de ikke hadde. Vårt bilde av situasjonen er derfor temmelig galt og modent for avklarende gransking. Hvor i riket ble det seriske stål i romernes våpen produsert etter at importen fra Kina via India og Charax i Persiabukta stanset ?

Arkeologene har i dag registrert over 2280 jernvinneanlegg i Sørnorge men anslår at antallet kan overstige 10000. Prosesser, ovner og rester av *hvitt råjern* som ble tappet fra

reduksjonsovnene er historiske levninger på linje med andre arkeologiske funn. De forteller at det var den indirekte prosess man her driftet. Kjenner vi en ovns innvendig diameter kan vi beregne det kvantum råjern ovnen produserte i døgnet. Sommert opp over antall ovner vi kan anta produserte samtidig, får vi et inntrykk av produsert årlig kvantum. Det sier mye om stålutvinningens betydning for den romerske jernalders norske samfunn.

De største ovner ble driftet her i romertiden frem til år 435 e.Kr.. Vi må til jernverket i Mo i Rana på 1960-tallet for å finne like stor eller større produksjon, og husk vi klarte bare å drifte det noen ti-år. Dette setter produksjonen i romertidens Norge i relieff og gir perspektiv til produksjonen på Østlandet og Trøndelag dengang. Det reiser noen spørsmål.

Hvorfor skulle romerne legge sin statlige stålproduksjon til Norge ? Svaret er at det var her egnet malm fantes. Norge har den reneste myrmalm i Europa. Den lå ferdig knust i myrene. Slik malm kunne brukes som den var i kinesernes indirekte prosess der *hvitt råjern* tappes fra reduksjonsovnene, for deretter å bli frisket til stål og smijern med et kullstoffinnhold som kunne styres av tiden i friskebadet. Slik fikk man ønsket stålqualität som møtte forskjellige krav. Rent jern, smijern, duktilt stål, og herdbart stål for de skarpe egger. Men romernes vei til Norge var relativt lang i tid. Forberedende arbeider som i dag ville avskrekket måtte utføres. Men romerne rygget ikke unna, alternativet kostet mer.

Etter å ha nedkjempet Antonius ved Actium og i Egypt ble Augustus enehersker i det romerske riket med 40 – 50 millioner mennesker. Ved hans maktovertagelse hadde marinen 700 skip og legionene talte 550000 soldater. Styrkenes slagkraft og forsvarsevne avhang av våpen av kinesisk, *serisk*, stål som kom via India med lange, usikre og kostbare transporter. For Augustus og Roms lederskap var det en svakhet som gjorde forsvarsevnen usikker. Sikre forsyninger av dette stålet fremstilt fra myrmalm i et område de selv kontrollerte, var avgjørende for romerstatens militære overlegenhet.

Da romerne overtok *Massalia* og *Gallia Narbonensis* fikk de entreprenører og sjøfolk innen romerriket som kjente den nordgalliske kyst, England, norskekysten og Sørskandinavia. Cæsar og Crassus overtok tinnproduksjonen i Ryfylke og deporterte *Lemannonios*, folket som bodde ved Genfersjøen, dit. Augustus plan var å transportere stål fra Norge ned langs den tyske nordsjøkyst til romersk område ved Rhinmunningen.

I årene 14 f.Kr. til 9 e.Kr. gjorde Augustus de første fremstøt. Han flyttet år 14 f.Kr. deler av befolkningen rundt de galliske *Haderes Bibracte*, og *Carnuter* som bodde nord for dem, til nytt land på Østlandet. Her ble de lagt direkte under keiseren. Andre galliske folk hadde fra før slått seg ned i Norge. Haderne som var styrt av Rom skulle lede jernutvinningen. Deres navn finnes igjen i *Hade-land* ved inngangen til østlandets malmområder.

Samtidig bygget Augustus *Drususkanalen*, og erobret de germanske landområder langs kysten østover fra Rhinmunningen, for å trygge ståltransporten. Germanerne gjorde

opprør. Varus og tre legioner ble utslettet ved *Kalkriese* nordøst for Osnabrück år 9 e.Kr.. Augustus ga opp planen og stålet Rom trengte kom fortsatt fra Vestkina og ble transportert inn via India over Charax. Fra Caligula's tid, år 37-41 e.Kr., finnes info om en ekspedisjon som besøkte det Britannia der malmen for *chalybs*, godt jern, fantes men at det ble konkludert med at transport av stålet langs den germanske nordvest-kyst var for usikker.

På bakgrunn av dette utarbeidet den keiserelige stab ved det *palatinske* kontor en ny plan der transporten av stål fra Norge skulle gå vest over havet til England og ned langs den engelske østkyst til romersk område ved Rhinmunningen og til Gallia. For å trygge transporten den veien måtte England's østlige områder erobres. Historikere med tyngde i økonomi har undret seg over hvorfor Rom erobret England og la grunnen til en romersk keiserby, dagens York, lengst i nord der mange av keiserne tidvis oppholdt seg. England bandt 3 – 4 legioner og hadde få råvarer av betydning. Forklaringen er at England måtte holdes for å trygge transporten av godt jern fra Norge. Det viser hvor viktig produksjonen i Norge ble for Rom. Stål transportert inn fra Kina via India ble erstattet med stål fra Norge.

Fra år 43, under *keiser Claudius* ble den palatinske plan iverksatt. Romerske soldater gikk i land i England og la grunnen til provinsen *Britannia* på vestsiden av To-kaledonia-havet. År 84 e.Kr. ble Trøndelag lagt under Rom av Agricola. Her og på Østlandet ble det over tid bygget opp en stålproduksjon for Rom. Områdene øst og vest for Nordsjøen dannet til sammen *Romernes Britannia*. I tillegg til de Hader og Carnuter som alt var i Norge overførte Keiser Claudius noriske Hader fra Kärnten i dagens Østerrike, sammen med Räter fra Alpedalene i Italia og Sveits. De produserte stål med norikernes direkte prosess.

Da keiser *Claudius* innvaderte Britannia var grunnen at han ønsket å opprette en sikker seilingsrute for stål fra Norge. Han ryddet sentrale Alpedaler og sendte räter til Østlandet som slaver. Da det skjedde hadde han allerede annektert *Noric* i Østerrike og deportert kongeslekten og deler av befolkningen til Norge. Norikerne, som var etniske Hader, var da de fremste jernutvinnere på romersk område. De fikk et nytt *Regni Noric* å utvinne jern i. Navnet på sitt gamle rike tok de med seg og kalte sitt nye land *Noric* → *Norig*. Norikerne slo seg ned på Ringerike og Hadeland. Ett av deres høvdingseter *Sätir Ragn* ligger fortsatt på høyden øst for Hønefoss med historien innhyllet i navnet, og med Kongens kolle, *Regin collina*, *Ringkollen*, like ved. De hersket her fra år 50 til år 120 e.Kr..

I Østerrike benyttet norikerne den gang *Sideritmalm* brutt fra berg. Den inneholdt 7-12% kalk som lett gir flytende slagg. Myrmalmen i Norge var uten kalk. Det gjorde det vanskelig å få nok flytende slagg slik at jern og slagg kunne skilles effektivt. Jernet ble liggende fordelt i slaggen i seige klumper. Kravene til kvantum ble ikke oppfylt. Stål produsert fra myrmalm i Norge med norikernes prosess hadde dårligere kvalitet enn norisk stål fra Alpene og serisk stål fra Kina. Rom søkte derfor etter andre eksperter som kunne lage serisk stål av malmen her. De fant dem blant æser og vaner i Bactria. De kom hit som nye faglige eksperter i vandringen under Odin.

Vandringen kom etter 80 år med norisk-hadisk styre. År 120 e.Kr. overtok de ledelsen av jernproduksjonen. De så annerledes ut enn menneskene som til da hadde vært her. Æsene talte et indoeuropeisk språk som ligger nær gammel sanskrit. De tidligere innbyggere var ikke sikre på om de var guder eller mennesker. De tok ingen sjanser og så på dem som en slags guder. Med dem kom en ny tro med regler, ritualer og budhistiske innslag. Dette var troen fra Asia, Åsatroen.

Innflytterne kom fra en høytstående kultur og skilte seg fra resten av befolkningen. Så mystiske har de vært at ledende historikere har ment innvandringshistorien er diktet opp av Snorre for å narre oss. Forklaringen vitner om grundig forskning, og har den fordel at den gir rom for at Åsatroen og den norrøne mytologien fortsatt kan være oppstått og utviklet i Skandinavia. I virkeligheten viser troen glimt fra innvandreneres asiatiske historie.

Snorre forteller at Odin kjørte en vogn trukket av en hest med åtte bein. Virkeligheten var en stridsvogn trukket av to hester med en kusk og en kriger ombord. Stridsvogn og hester knytter Odin til befolkningen på slettene ved Svartehavet, Egypt og i Asia, der herskere og elite av praktiske og statusårsaker kjørte rundt i to-hjulte vogner, slik vi kjenner dem fra graven til en egyptisk farao. Stridsvognen var et symbol på makt og fraktet lederne raskt som vinden over store avstander. I Norge ble fortellingen om en hest med 8 bein et argument for at Odin var en gud. I virkeligheten var det et argument for en innvandring av folk med hester og vogner på et høyt teknisk nivå.

Snorre skriverer :

Det går en stor fjellrygg fra nordøst til sørvest. På sørsiden av dette fjellet hadde Odin store eiendommer.

For å forstå hvilke(t) fjell dette kan ha vært må vi sette oss inn i himmelretningene på denne tiden, før kompasset ble oppfunnet. Strabo skriver at hvis en seiler rett nordover fra det kimmeriske Bosporos kommer en til Tanais ved nordenden av Asovhavet. Med en slik nord-sydretning går kaukasusfjellene fra nordøst til sørvest. På sørsiden av dette fjellet er da den asiatiske siden av stredet ved inngangen til Asovhavet.

Går vi derimot til nordvestsiden av Svartehavet med datidens nord-syd akse der, stemmer Snorres retningsanvisning med de sørlige Karpater. Det interessante er at begge disse stedene har relevans for Odin, som vi skal se.

Odin var av æsenes gamle kongeslekt, men var og ættet fra den indogreske konge Menander. Han var født i Bactria men kom som en konsekvens av Kushanenes kriger i Bactria som barn med æsene til *Ascardum*, *Åsgard*, der han vokste opp i *Aspurgum*, *Åsaborgen*. Landet og borgen er nevnt hos *Ptolemaios* og *Strabo*, som definerer hvor stedet lå. *Ascardum*, *Åsgard*, lå på den asiatiske halvøya som danner østsiden av det kimmeriske Bosporos ved innløpet til Asovhavet. Ifølge Strabo strakte *Ascardum* seg fra byen

Phanagoria, æsenes viktigste by, østover til elva som i dag heter Kuban. Den gang het den Hypanis eller Antikeites. Den kommer ned fra Kaukasus. Kort før utløpet delte den seg i to. En gren rant i Asovhavet, den andre i Svartehavet.

Ca. 50 stadier øst for Phanagoria lå *Aspurgum* nær elva. Odin vokste opp her. Strabo kaller æsene *asiani*, *asioi* og *aspurgianer*. Han nevner *asioi* flere steder over tid. Første gang i Kina 200 år f.Kr., der deres konger var *Yueh-Zhi* forbundets konger. Deretter nevner han dem som en del av *Tocharene* som erobret *Bactria* år 130 f.Kr.. Han kaller dem her *asioi* og de *bactriske barbarer*, barbarer fordi de hverken snakket gresk eller latin. En gren av dem fortsatte ca. år 128 f.Kr. videre vestover og gikk inn i sarmaterforbundet rundt østenden av Asovhavet. Mange *asioi*, æser, fulgte denne siste vandringen. De erobret området *Ascardum*, Åsgard. Dette var æsenes vestligste brohode da Odin kom dit fra *Bactria*.

Roxolanene hadde som følge av uroligheter kommet østfra og bodde ved år 60 e.Kr. på begge sider av elva Tanais, nær dens munning i Asovhavet. På grunn av sin slektsbakgrunn ble Odin gjort til deres arveprins. Da de senere vandret vestover mot den romerske grense ved Donau fulgte Odin med. År 68 e.Kr., etter mange raid inn på romersk område, inngikk roxolanene en avtale med Rom som ga dem rett til å bo i området mellom Donau og sørsiden av Karpatene. I forbindelse med avtalen overleverte Roxolanene unge menn av høy byrd som gisler til romerne. Odin ble overlevert som gissel og fikk en god romersk utdannelse. Som roxalansk konge hadde han landområder på sørsiden av de sørlige Karpater.

Knappt 50 år senere hadde keiser Trajan tatt viktige beslutninger i forhandlinger med Vaner på stranden ved Charax nord i Persiabukta. Her møtte han år 117 Vaner som var seilt inn fra Barbaricon i India med stål. Æser og vaner hadde i 200 år frem til kushankrigene levd fredelig sammen i *Bactria*. De led nederlag for Kushanene og var nå underlagt dem. Trajans samtaler med dem endte i en avtale der vaner og æser fikk oppgaver i Norge, og et nytt rike å styre i Sverige. De skulle bistå romerne med produksjon av serisk stål i Norge.

Ynglingene kom til Skandinavia ca. år 120 i vandringen under Odin da Hadrian var keiser. Ca. år 125 e.Kr. var produksjonen av serisk stål i gang i Norge. Romerne la forholdene til rette og gjorde jern- og stål-produksjon til en stor industri i Norge. Produksjonskapasiteten økte år for år samtidig som transporten ut av områdene ble forbedret.

Deres første *Vica metallorum* strakte seg på begge sider av Oslofjorden langs vestsiden av Mjøsa til Lillehammer, og i vest over Hadeland via Randsfjorden til Etnedal og Valdres. Romernes aktiviteter ble fra år 125 ledet fra Borre og Raumarici/Romerike. Ledende æser og vaner var bosatt der. Andre ble bosatt på strategiske steder nordover. Prosesskunnskap og innflydelse ble spredt med æsene i åsområdene i nord og vest, og senere til østsiden av Mjøsa. Æsene var vant til hester, vogner og båter, og organiserte all transport til og fra

utvinningsområdene. Mest mulig av transportrutene gikk med båter. Behov for hester og okser ble slik minimert. Båten hadde større lastkapasitet enn kløvhester og vogner.

Vandringene av Æser, Vaner, Tocharer og Yuezhi fra Sentralasia til Türingen, Sørsachsen, Danmark, Sverige og Norge, gjorde at disse områder fikk noen felles kulturelementer som gjenspeiles i arkeologiske funn. Like språk og gravskikker og minnet om Odin/Wodan, vitner om samme folk i et sammenhengende kulturområde.

Under *Marcus Aurelius* avtok importen av stål fra India raskt og år 186 stanset romerne importen helt. Samtidig avtok produksjonen av luppejern i the Weald i Kent, for å stanses helt kort etter år 200. Det kvantum serisk stål romerne trengte i Europa ble fra nå av produsert i Norge og skipet ut derfra til romerske områder i England, Gallia og Germania.

Ved år 200 delte keiser *Septimius Severus* England i provinsene *Britannia Superior* og *Britannia Inferior*, mens *Britannia Caesariensis*, Norge fortsatt var en provins. Den kaltes og *Norici* og ble styrt direkte av keiseren. *Caracalla*, *Severus* sønn, kan ha besøkt provinsen år 211-213 for å utvide produksjonen og organisere transporten ut og inn av områdene. Gudbrandsdalen, *Dale-vica* ble lagt til som et nytt *vica metallorum*.

Etter keiser *Caracallas edict* år 212 ble alle frie som bodde i *Britannia Caesariensis* og andre romerske provinser, romerske borgere. Navnet *Romerike* gjenspeiler den romerske tilhørighet og minner oss om den romerske provinsen. Herskerne her kaltes og Ostrogoter.

Med æsenes og vanenes ankomst endret den romerske periode i Norge karakter. Romerne overlot lokalt styre til dem men hadde egne representanter, riddere og *familia caesaris* som fulgte og overvåket utviklingen. Det ligger underforstått i betegnelsen *caesariensis* at de lå direkte under keiseren. Bare provinser med rike metall- eller marmor-forekomster ble organisert slik. Det berømte *Ferrum Noricum* fra Norge, hadde samme kvalitet som *serisk stål* fra Vestkina, og var langt renere og bedre enn stålet fra *Noric Mediteranei*.

Bevis på Romersk tilstedeværelse i Norge leverte *Mela*, *Tacitus* og *Plinius*. Alle var de betatt av midnattsolen og de enorme havstrekninger. *Plinius* nevner *Dumnham*, *Bergos*, og *Borrice*. Det er *Tune*, *Bergen*, og *Borre* i Vestfold der romerne hadde en flåtestasjon. *Agricola* seilte til Tule, Trøndelag år 84, og la landsdelen under Rom. Ristninger av skip og mannskap på Bardal ved Steinkjer kan være et minne om denne ferden.

År 295 effektiviserte keiser *Diocletian* administrasjonen i Noric ved å dele området i to. Provinsen *Maxima Caesariensis* på Østlandet, styrt fra Jessheim og Borre, og provinsen *Flavia Caesariensis* som var Trøndelag. Stål for militære behov ble nå produsert på Østlandet og i Trøndelag og skipet til England, Germania og Gallia.

Mellom år 180 og 410 e. Kr. ble Roms behov for serisk stål dekket fra Norge. Det ble brukt i soldatenes hjelmer, rustninger og våpen. I denne perioden hadde jernet større

betydning for samfunnet i Norge enn oljen har i vår tid. *Classis Britannica*, romernes britanniske flåte, deltok i transporten. Romerske riddere, offiserer og soldater fra hjelpetroppene gled over i roller som oppsynsmenn, administratorer og frie bønder.

Litt om æsenes.

Æsene var en del av folket som i kinesiske kilder kalles *Yueh Chih*. I vestlig litteratur skrives det *Yuezhi*. Det uttales *Jø Schi* eller *Je Sche*. I Sverige sier man *Ø-Schø* og skriver i dag *østgoter*. Navnet *Yueh Chih* betød på kinesisk månefolket. Æsene som ledet dem var kommet fra India og tilhørte måne-dynastiet der. Derav det kinesiske navnet. *Yuezhi* var i Kina et forbund av fem stammer. Æsenes konger var forbundets konger. Da *Yuezhi* senere kom til Europa ble navnet europeisert til *Jazyger*.

Grenen som kom til Norge kaltes *Ostro-goter*. Navnet er avledet av *Asatru-yoti*, *Åsator-goter*. De benyttet *Podboy-graver*, som mannsgraven på Gile. Slike graver finnes langs *Yue-zhi's* vandringsrute. Herskere på høyt nivå ble begravd med hester i store hauger, de på lavere nivå ble begravd med et hestehode. Hesten var symbol på makt og tro. En del av Ostrogoterne som kom med Odin vandret kort tid etter ankomsten tilbake mot Åsaland.

Æsenes forfedre kom fra den gamle *Andronovo-kulturen* sørøst for Ural. En gren av den kom ca. 2000 år f.Kr. til Nordindia og erobret over tid et stort rike *Madhyadeza*, Midgard i Ganges-dalen. En gren av disse vandret etter æsenes nederlag for Pradyotas til *Gansu* i Kina år 435 f.Kr.. De som ble igjen i India kaltes *Prad-asir*.

Æserkongene reiste rundt og avholdt det som på kinesisk het *Ding*, som i praksis var rettsforhandlinger der tvister ble fremført for kongen som konkluderte og dømte. Tiende, skatt, ble og innkrevd. Når alt var avgjort ble *Ding-et* avsluttet med kokt hestekjøtt.

Ding var og betegnelsen på gryta av bronse eller støpejern som hestekjøttet ble kokt i. Gryten ble forbundet med tinget, hesten og kjøttet symboliserte kongemakten. På grytene var lovttekster ofte støpt inn utvendig. I Norge hadde vi de gamle *Tingene*. Tingenes funksjon og navn har røtter i Kina. Det vitner om æsenes vandring til Norge.

Yuezhi-forbundet vandret år 162 f.Kr. etter gjentatte hunnisk overfall vestover fra *Gansu* til *Ile-elven*. Etter 18 år der fortsatte de videre vestover. Noen ble etter forhandlinger bosatt blant *vanene* i Bactria ca. år 130 f.Kr.. Æsene's dronning *Siv* ledet det vandrende folket fra Kina. De som ikke fikk land i Bactria fortsatte vestover der vi senere finner dem som en del av Sarmatene, i *Ascardum* som vi har nevnt.

Vanene var etterkommere etter greker som var kommet til Bactria i og etter Alexander den stores hærtog til India. Inderne kalte grekerne *Yavanas*. Æsene kalte dem *Vaner*.

År 117 e.Kr. fikk æser og vaner i Bactria tilbud om land i Skandinavia av Trajan. Sarmatene øst i Europa tilhørte da Alan-forbundet. Æser i forbundet kaltes *Ostrogoter*.

Vi skal nevne noen av Ostrogoternes gamle konger som våre historikere har gjort til guder. Vandringslederen som kom til Uppsala ble av vandrerne kalt Odin etter Æsenes gamle konge i Madhyadeza, Midgard, i India. Han ble myrdet av pradyotaene og ble etter sin død i folketroen konge i Valhall. Odinnavnet er brukt om to personer av Snorre. Den som ledet vandringen til Skandinavia, og den eldre konge av samme slekt i India.

Historien om *Odin*, *Tor* og *Ull* kom med æsene. Hovet var helligstedet der de ble dyrket på fastlagte høytider. Bloting og andre religiøse ritualer kom og med æsene. For å vite hvordan ritualene skulle utføres og for å forstå betydningen av dem studerte *Odin Mimamsa*, en indisk bok fra ca. år 200 f.Kr. som fortsatt eksisterer. Jeg har den.

Åsator, indisk *Asatru*, var sønn av kong Bimbisara i Magadha. Han erobret mange riker rundt seg og hersket ved sin død over mye av Madhyadeza, *Midgard*, som han gjorde til et mektig rike. Asatru er *Åsator* i *Åsatroen* fra Asia. Han hersket fra ca. år 510 til 460 f.Kr.. Han ble drept av sin sønn slik skikken var hos æser og jotner når makten skulle overdras.

Udayin var sønn av kong *Åsator*. Han flyttet hovedstaden i Midgarh fra Rajagria til Pataliputra, dagens *Patna* ved elvemøtet mellom *Søn* og Ganges. Han ble myrdet av *Pradyotaene* og *Æsene* ble underlagt dem. *Udayin*, *Åsators* sønn, ble i troen gud i de falne krigeres Valhall. Etter hans død vandret en gren av *Æsene* til Gansu i Kina ca. år 435 f.Kr.. De som ble værende kaltes etter dette Prad-asir.

Ull. Etter flere overfall i Gansu utført av Hunerne fra år 200 f.Kr. ble Yuezhi's konge til sist drept. Yuezhi vandret da vestover fra Kina til dalføret langs Ile-elven i Kasakstan. Dit ankom de år 162 f.Kr.. Vandringen ble ledet av den myrdede konges gravide dronning *Siv* som var av æsenes gamle kongeslekt og hadde vært gift med Yuezhi's drepte konge.

Siv fødte under vandringen en sønn. I kinesiske tekster er han kalt *Rong*. Navnet betyr på norsk *Ull*. *Rong quan* var navn på et av folkene i Yuezhi-forbundet og det er tenkelig at kongen *Siv* var gift med og var deres konge. Deres opprinnelse settes ofte til *Tuva*. Rongquan kan ha vært av samme inodoeuropeiske folk som æsene. Ryttersoldater vokter *Rong* under vandringen. Hans liv var truet av andre med ambisjoner om makt.

Rong, *Ull*, var en fremragende skiløper. Det var viktig i fjellområdene vinterstid. Under skiene hadde han glatt pels som gled fremover og ga feste for fraspark. *Ull* er skiløperguden i *Åsatroen*. Bygder, Hov og garder her med *Rong* eller *Ull* i navnet var viet ham.

Tor var av Vanenes kongeslekt. Han kom til *Yuezhi* fra Bactria mens de var ved Ile-elven. *Tor* giftet seg med enkedronning *Siv*. Slik ble han konge hos *Yuezhi* og leder av hæren med mer enn 100-tusen bueskyttere til hest som fulgte vandringen. *Tor* ble *Ulls* stefar. *Tor* og *Siv's* etterkommere knytter folket av *Æser* og *Vaner* sammen i Bactria. Vanene kalte *Tor* *Heraes*. Han var sønn av den greske konge *Menandrou* som æsene kalte *Mennon*.

Snorre har en ættetavle, far → sønn, som starter med *Tor* og går frem til den yngre *Odin* som ledet æser og vaner fra Moldova til Skandinavia ca. år 120 e.Kr.. På denne måten hadde innvandrerne som kom til Bactria og senere til Norge både en andel i grekernes og i æsenes gamle historie og disse folkenes kultur.

Tors etterslekt nedstammet fra æsenes og vanenes kongeslekter. Våre lærde gjorde *Tor* til gud i Åsatroen. Ættetavlen Snorre angir er æsenes kongeslekt fra *Tor* frem til *Odin*, enten dette var æser som ble i Bactria eller æser som vandret videre til Ascardum. *Odin* var siste skudd på en av de mest berømte herskerslekter. Han endte sitt liv som konge i Uppsala, merket seg selv med spydodd for så å bli brent slik skikken var hos de gamle æserkonger.

Yuezhi kaltes etter at de ankom Bactria *Tocharer*. Det er sammensatt av kinesisk *Da*, stor, og nordøstiransk *chara*, hær. Tilsammen *Da chara* → *To-chara* → *Tocharer*, Stor-hæren.

Minner om romer, æser og vaner i Norge.

Da keiser Trajans tilbud om land i Skandinavia kom år 117 e.Kr. var disse folk en del av *alanene* som omtales av romerske og greske forfattere. Alanene bodde opprinnelig ved Syr Darjas nedre og midtre løp. Den gren av alanene som æsene senere utgjorde kaltes *Ostrogoter*. Hos dem var *Asatru*, *Odin*, *Ull* og *Tor* gamle konger som de husket og så opp til. *Ull* var nærmest i tid. *Asatru-yoti*, *Ostrogoter* er de senere *Østgoter*.

Østgoterne, brakte *Ho-vene* til Norge. På Jessheim, avledet av Yuezhi, lå et sentralt Hov for *Ull*, *Ullinshov*, sørvest for Raknehaugen. Andre steder med Hov i navnet var knyttet opp mot den ostrogotiske konge på Jessheim. *Ostrogoterne* samarbeidet med de romerske *Familae Caesaris* og romerske riddere som var underlagt den romerske keiser.

Hovene lå ved høvdingenes boliger og var stedet der man blotet og utførte andre religiøse ritualer, samtidig som de fungerte som romernes *torg*. Hov-navnene viser hvor *ostrogoterne* ble bosatt. Vi finner dem i områder med jernutvinning, og langs rutene der jerntransporten gikk. Navn som begynner med *Sche/Skje/Ski* vitner om dem. Et eksempel er *Hov*, i *Søndre land*. Hovet lå der kirken står i dag. Nord for kirken ligger garden *Schee* og forteller om *Yuezhi*. Gardene, *Grette* og *Fryal*, minner om *Grytunger* og *Fryner* som kom med *Odin*. På Hadeland lå et hov vest for Tingelstad kirke, der det etter æsenes ankomst kan ha vært et tingsted. Et mindre hov lå nær Grans sentrum ved Trintom skole.

Ostrogoternes kjerneområde strakte seg fra havna *Ostia Locus* innerst på østsiden av Oslofjorden, til *Minne-garh* ved sørenden av Mjøsa, vår tids *Minne-sund*. Stedet var oppkalt etter *Minne-garh* i Nordvestindia der *serisk stål* som kom med karavaner fra Kina ble lastet på båter og fraktet ned Indus til havna *Barbaricon*. *Minne* var oppsamlingssted for jern som kom på Mjøsa og skulle videre til *Ostia Locus*. Transporten fra *Minne* gikk over land eller med båt ned Vormo og Glåma til Øyeren ved *Sche-tten*. Derfra ble jernet fraktet på det som i dag kalles oltidsveien til *Ostia Locus* og skipet ut.

Stål produsert ved Svarken, Dokkfløy og andre steder i Jærnbæra-land, som var de eldste steder med den indirekte prosess, gikk med båter over Randsfjorden og Tyrifjorden, ned langs Drammenselva og ut fjorden til Svelvik der jern og stål ble lastet på havgående skip.

Keiser *Caracalla* utvidet produksjonen og organiserte transporten ut av *Britannia Caesariensis*. Han laget et nytt oppsamlingssted for stål og jern på *Jorvikstad* ved nordenden av Mjøsa i 211-213. Jern produsert i områdene vestenfor og i *Dalavici* i nord ble transportert dit og videre med båter over Mjøsa til Minne. *Jorekstad* er avledet av *Eboracum* → Jorvik → Jorvik-stad. Det viser tilknytningen til dagens *York* som var romersk keiserby der mange keisere tidvis bodde.

Mindre romerske forlegninger, *Praesidia*, lå ved *Lomen* i Valdres og *Lom* ved nordenden av Vågåvatnet. Disse navnene er avledet av ordet *Stabo-lum* som var et slanguttrykk for hovedkvarteret i den vulgærlatin de *rætiske hjelpetropper* talte. Steder der auxiliær-soldater var forlagt fikk ofte dette navnet i dagligtalen. I dag er disse stedsnavnene overlevert som *Stabo* eller *Lom*, *Lomen* og andre sammensatte navn.

I romertiden ble rammene for aktivitetene i Norge fastlagt av det *palatinske kontor* og en *procurator ferrariarum*, som frem til år 213 e.Kr. satt i *Lyon/Lugdunum* i Gallia. Etter *Caracalla* ble han flyttet til Rom. Kontakten til Norge gikk deretter direkte til en *curator* som antagelig satt på Borre. Derfra ble planer og beskjeder formidlet til *curatorer* i utvinningsområdene, og til den ostrogotiske konge på Jessheim. Curatorfunksjonen på Borre i Vestfold ble i den første tid ivaretatt av en romersk ridder. Etter *Caracalla* er det sannsynlig at den som satt her var Ostrogot. Feltet med de store gravhauger av asiatisk kurgantype minner om herskere med makt og innflytelse. Borre hadde denne funksjonen til midten av det 6.te århundre e.Kr.. Vi skal ta for oss noen ord og belyse dem.

Garh var i æsenes språk ordet for *bosetting*. I dag skriver vi *gard* eller *gård*. Ordet er ending i mange stedsnavn i India. Det kom med æsene til Norge.

Vicus Grunnbetydningen av det gammellatinske ordet var *bosetting*.

Vici, flertall av *vicus*, det gammellatinske ord for et *bosettingsområde*.

Vica metallorum og *Dale vica* har jeg nevnt.

Tormod Torfæus skriver:

I gamle dager ble alt land på begge sider innerst i fjorden, samt Romerike, Ringerike, Hadeland og Toten til vanlig omtalt som Vika. Videre skriver han :

Dalevika rommer tre prefekturer. Dette er prefekturane Romerike, Hedmark og Gudbrandsdalen.

Om prefekturatet Gudbrandsdalen skriver han at :

..*Dalegudbrand var dette prefektorets siste småkonge.*

Betegnelsen *Vika* er det gammellatinske *vici*, bosettingsområde, og *Vici metallorum* → *Bosettingsområdet for metallutvinning* lå på Østlandet. Hovedtyngden av jernutvinningen foregikk til å begynne med i åsområdene nord for Randsfjorden, ved Svarken i Snertingdal, Dokkfløy i Gausdal og andre steder. Området kom under Ostrogoterne som i samarbeid med den romerske familia caesaris drev produksjon med den indirekte prosess utviklet i Kina. Raknehaugen ved Jessheim symboliserer toppen av Ostrogoternes maktpyramide. Høvdinge på lavere nivå ble gravlagt i mindre hauger. I herskersystemet i Sentralasia var det fire nivåer på gravhaugenes størrelse. Fremmede som kom kunne ved å betrakte gravhaugers størrelse vurdere hvilket nivå høvdingen i haugen tilhørte.

Romerne delte provinsene i forvaltningsområder, *Praefectura*. Hvert *Praefectura* var administrert av en *Praefectus*. Torfæus knytter oss til romernes form for organisering. Da er det og logisk at de opprinnelig hadde stått for organiseringen. Da de forlot Østlandet ble prefektorene overtatt av småkonger.

Fra ca. år 207 til sin død i år 211 oppholdt keiser *Septimius Severus* seg mye i York. *Herulerne* var da drevet ut fra Jylland mens befolkningen i Skottland ble pasivisert for å trygge transporten av stål fra Norge og slik sikre forsyningene til de romerske hærer.

Gudbrandsdalen, Val vici, ble p.g.a. lengden et eget prefektorat, styrt av en praefectus antagelig på Hundorp. *Dale-vici* kan ha blitt opprettet som eget prefektorat under keiser Caracalla's besøk her år 210-212, for å øke produksjonskapasiteten av stål. Opptrapping av produksjonen var nå nødvendig fordi import av stål via India ble umulig etter at Sassanidene tok makten i Parterriket. De var Roms fiender, og stengte innløpet til havnen Charax i Persiabukta. Norge ble fra da av romernes viktigste kilde for serisk stål.

Vici alene gir lite informasjon. Et beskrivende ord for områdene ble lagt til for å fortelle noe om bosettingsområdet. *Dale viki* mellom dagens Lillehammer og Otta var et dalføre. Den siste småkonge i Gudbrandsdalen, da Olav Haraldson kom, var *Dale-Gudbrand*. Han styrte det tidligere romerske protektoratet *Dale-vici* fra Hundorp.

Ottadalen/Romsdalen kan en tid ha vært eget prefektorat, senere styrt av en småkonge. *Valdres* kan en tid ha vært eget prefektorat, styrt fra Lomen, senere hersket en småkonge.

Myntsystem. For at samfunnet skulle fungere innførte romerne egne penger i sine *vici metallorum*. Myntene kaltes *nummi metallorum*. Disse kunne bare brukes innen *vici metallorum*. På Østlandet har arkeologene funnet trekantede pregede gullblikk, kalt gullgubber. Det kan ha vært en form for *nummi metallorum*. De var preget i gull fordi æsenes og vanenes avtale med Trajan bestemte det slik. De skulle betales med gull.

Gullbrakteatene som er funnet var medaljonger, noen har innskriften LUVATUVA, med latinske bokstaver. *Tuva* er en sovjetrepublikk på grensen til det nordvestlige Mongolia. Folket i Tuva var slektninger av Yuezhi, og noen kan ha deltatt i vandringen vestover. *Luva* var før Hetittene et land i Anatolia. Luvierne var av de første indoeuropeere som vandret ut fra urområdet i Asia. Noen mener de kom fra områder ved nedre Volga. Hvordan Luvier og Tuvaer kom sammen her blir spekulasjoner. Kanskje var rytterne en rest av hunernes hær som kom hit etter nederlaget på de katalonske marker. Luvierne har grunnlagt mange av byene i Anatolia men bortsett fra språket er lite om dem kjent.

Kinesiske mynter funnet i Gudbrandsdalen forteller om innvandrerne fra Sentralasia. Ikke langt fra funnstedet ligger Hundorp som var et senter for metallutvinning. Navnet kan fortelle at hvite *Huner/Heital* ble plassert her. De var en gren av *Æsene* i Kina. I greske kilder kalles de senere *Hephtaliter* etter smedguden *Hephaistos*. I India kaltes de *Hunas*. De var metallstøpere og smeder. Kanskje var den som etterlot myntene en *Heital* som mistet dem, eller forulykket under malmleting. Da Olav den hellige kom til Hundorp år 1021 var det *Æserguden Tor's* bilde Kolbein sterke knuste med klubba da sola rant.

Romerriket.

Betingelsen for å være ledende var for romerne en disiplinert militærmaskin med de beste våpen. Stålet i våpnene kom opprinnelig inn via India, men da malmtypen fantes i Norge var området skjebne beseglet. Romerne levde av og for krig. Militære styrker med overlegne våpen, kampmoral og disiplin, utvidet riket så lenge det var land og erobre. Denne form for vekst sørget for en veltrenet hær, men da erobringene stoppet gikk utviklingen over i vellevnet og forfall. Veksten hadde en grense. Etter Trajan var det praktisk umulig å utvide riket.

I rikets tidlige tid kom legionssoldatene fra Middelhavsprovinsene mens hjelpetroppene kom fra mindre utviklede men sentrale områder. Dette ble forandret under Septimius Severus og Caracalla. Sistnevnte endret reglene slik at soldater kunne rekrutteres fra provinser og grenseområder der de senere skulle gjøre tjeneste. Soldatene's lojalitet ble da mer knyttet til regionen og provinsen de kom fra enn til et fjernt aristokratisk senat i Rom. Caracalla innførte også den regel at frie mennesker som bodde i provinsene ble romerske borgere. Derfor var mange i Norge fra hans tid romerske borgere.

Da Gotiske folk i det 4.de århundre rykket over Donaugrensen mot Rom så keiseren seg nødt til å trekke lojale italienske legioner tilbake for å forsvare Italia. Derfor var England år 410 uten romerske soldater. Da var Østlandet og Trøndelag av stor betydning som leverandører av stål til våpen. Smijern og stål fra Norge var avgjørende for den romerske militærmaskin som kontrollerte og holdt Europa sammen. Da legionene trakk mot Italia brøt det romerske vesteuropeiske samfunn sammen. Det samme gjorde samfunnene i Norge da stålproduksjonen for Rom opphørte. Gravgodset i gravene ble fattigere. Norge og Vesteuropa gikk inn i nedgangstider. I Norge forsvant den sentrale makt. Landet

smuldret opp i småkongedømmer, ofte de gamle prefektorater, men og mindre enheter som enkelte bygder og herreder.

Norge i antikke skrifter.

Romerske dokumenter nevner Norge/Noric/Britannia Caesariensis og Flavia Caesariensis. *Geographice Hypothesis* fra år 150 dokumenterer Norges tilknytning til romerriket. Her gir Ptolemaios en fremstilling av den verden romerne kjente i 1. ste halvdel av det 2. ndre århundre. De romerske provinser er behandlet adskilt. Romernes *Britannia* deler han i en vestlig og en østlig del på hver side av *Tokaledonia-havet*, med *Tule* i nordøst.

Informasjon om Tule og de østkaledonske kyster hadde funnet veien til *Ptolemaios* i Alexandria. Hans astronomiske posisjoner viser hvor Tule lå. Innholdet i hans bokverk er imponerende selv om vi må skyve England 2 grader mot syd og rotere nordenden av øya vestover om London for å få avstanden mellom Skottland og Vestlandet til å stemme. Unøyaktigheten avslører hvor lite som skal til for å forvirre oss.

Ptolemaios forteller med ett ord hva skipene gjorde på kysten av Båhuslän. *Orcas* betyr *Hvaler* eller *Spekkhoggere*. Navnet forteller at her var hval og dermed sild. Øyene heter fortsatt *Hvaler*. Ptolemaios behandler Norge som den østlige del av *Britannia* i samsvar med situasjonen slik den var.

Den del av verket som omhandler Norge går jeg mer detaljert igjennom i et eget kapitel.

Notitia Dignitatum, den romersk statshåndbok fra ca. år 395 e.Kr., definerer Norge før år 295 som provinsen *Britannia Caesariensis* eller *Norici*. År 295 er romernes grep festnet. Keiser *Diocletian* deler den tidligere provinsen i provinsene *Maxima Caesariensis* og *Flavia Caesariensis*. Denne organiseringen fremgår av *Verona listen* fra årene 312-314. *Diocletian* opprettet en ny administrativ enhet, *Diocesen Britannia*, som bestod av provinsene *Britannia Prima* og *Britannia Secunda* i England, samt *Maxima Caesariensis* og *Flavia Caesariensis* i Norge, øst for *To-kaledonia-havet*. Disse 4 provinser utgjorde *Diocesen Britannia*. Dette viser at Norge tilhørte romerriket. Det er *Notitia Dignitatum*'s viktigste budskap til oss. Informasjonen i *Notitia Dignitatum* gjennomgås i et eget kapitel.

Vandring fra og til Østlandet.

I årene 383–410 ble Romerske styrker trukket ut av England. Romerne ønsket å opprettholde stålproduksjonen i de norske provinser. Ved år 410 ble det derfor utnevnt en *Comes Britanniarum* med sete på Borre, med ansvar for utvinning i Norge og transport direkte til Gallia. Produksjonen ble trappet ned gradvis og opphørte helt i store omner ca. år 525. Da forlot de fleste romerske borgere Østlandet i vandringen under *Roduulf* som gikk til Italia, til land som var lovet dem av *Theoderik den store*.

Det ble slutten for provinsen *Maxima Caesariensis*. *Roduulf* var av ostrogoternes kongeslekt. *Ostrogoten Theoderik den store* styrte restene av det vestromerske rike fra

Ravenna og ba sin slektning Roduulf om hjelp i kampene mot Byzantiner og Franker. Mange i toget hadde forfedre som var kommet med Odin. Theodorich's oldefedre med 2, 3 og 4 tipper hadde navn som endte på –ulf. Ulven var Ostrogoternes og *Yuezhi's* totemdyr.

I perioden 550 – 600 seilte høvdingen *Gard* fra *Aksum* for å ta Østlandet, Romerike. Med i hans hær fantes menn som noen år tidligere hadde reist ut sammen med Roduulf. Etter nederlagene i Italia vendte de nå tilbake. Herskersjiktet i *Aksum* kan ha kommet fra *Aksu* ved silkeveien på nordsiden av Takla-makan-ørkenen ca. år 150 e.Kr., og var beslektet med *Asur* og *Yuezhi* i Norge. Etter år 550 gikk det bratt nedover i *Aksum* som en konsekvens av romerrikets nedgang. *Gard* ble drept i erobringforsøket, men en del av hans menn kan ha bosatt seg i Norge på nytt. *Aksum* ble ikke lenge etter overtatt av arabiske folk fra øst og ble senere muslimsk.

Tilbakeblikk.

Romerne satt 400 år i England men at de var i Norge og hadde provinser her er utrolig for oss. Like utrolig ville det ha vært hvis de under så mange år i England ikke skulle ha satt sin fot i Norge. Det betyr ikke at det var mange etniske romere her bare at Rom kontrollerte og utnyttet råvarene her. Deres minste samfunnsenhet var en *Vicus*. Innbyggerne i *vicus* og *vici* kalte de *vicanii*, fornorsket *vikinger*. Norge bestod av flere *vica metallorum* befolket av *vicanii*. Kanskje er vårt bilde av vikingene også uvirkelig. De var romerrikets jernutvinnere, bygdefolk og nybyggere, *håkk'e som*, slik en Totning lokalt ville sagt det. Skjønt lokalt ? *Håkk'e som* er dialektuttalen av det gammellatinske *Hoc est sum*, og understreker til fulle at slik var det, til tross for det norrøne dogmet.

Etter at den romerske dominans var over lå graver, levninger etter jernproduksjonen, gjenstander, våpen, og andre går tilbake. De har vi hittil forsøkt å løse innen rammen av den norrøne modell. Herskerne utgjorde det øverste men i antall minste sjikt i samfunnet. Deres graver er de rikeste. De hadde kontakten til romerne i England, var tilknyttet dem og vanedynastiet i Sverige. Det er soldatsjiktet og herskersjiktet vi oppfatter som våre forfedre men mange av oss stammer nok og fra slavene som ble igjen i Norge.

Romerrikets undergang ble overgangen til en urolig tid i Norge, det var en uforberedt endring. Tiden som fulgte ble vanskelig. Tinn- og jernutvinning stoppet. De romerske kunder var borte. Tilbake var det innenlandske behov som i forhold til det romerske var minimalt. Kunnskapsoverføringen om jernproduksjonen som var overført fra eldre til yngre gjennom praktisk deltagelse i arbeidet ved ovnene opphørte da driften stoppet.

Vi satt igjen med et mannsideal, en krysning mellom den romerske soldat og den indiske ksatria's holdninger. Dette idealet beholdt vi frem til og gjennom vikingtiden. Det bleknet med den kristne kirkes inntreden.

Befolkningen besto av flere etniske grupperinger. det ga motsetninger og stridigheter. Folk kjempet mot og plyndret hverandre. Fraksjoner av slekter og familier sloss innbyrdes fordi alle med odal hadde arverett på de samme områder. Snorre gir mange eksempler på dette.

Da Halvdan Kvitbein på oppfordring kom over fra Sverige for å fylle det maktvakum som hadde oppstått på Østlandet da ostrogoterne trakk seg ut, var det fordi han som en av ynglingeætten hadde odelsrett på Norge. Han fikk i gang ny jernutvinning og startet en gjenreising av Østlandet. Langsamt kom området på fote. Men småkonger rundt den lange kysten av landet kjempet for å utvide sine riker. Harald Hårfagre kom nærmest, men at landet var samlet etter ham er nok en illusjon som oppstod fordi nasjonalstaten ønsket en slik samling. Vi ble *et gammelt berømt folk med eget land*, en av Europas eldste nasjoner.

Constantitutum Consantini.

En slags samling av landet til ett rike skjedde først med den romersk katolske kirke's erobring fra ca. år 1030. Bakgrunnen for den var keiser Konstantin's påståtte gave til pavestolen. Jeg skal bruke litt plass her å fortelle om dokumentet som dokumenterte gaven. Som så mye annet synes det å være ukjent for folk i Norge.

Constitutum Constantini fra år 752, viser på sin måte Norges tilknytning til det romerske rike. Det var basert på myten om at *keiser Constantin* på dødsleiet testamenterte det vestromerske riket til Pavestolen. Dokumentet hjemlet pavestolens rett til Vesteuropa og Norge fordi området hadde vært en del av Constantins romerske rike. Kirkens rettmessige krav på Norge ble utøvd under danekongen Knut den mektige, som og hadde England. Med Norge i tillegg ble den gamle romerske dioecesen Britannia samlet under en hersker og pavestolen. Norge var det siste land i Konstantin's donasjon som paven overtok.

Dokumentet ble først brukt av pave Stephan II hos frankerne der Pippin motvillig lot seg overbevise om ektheten, og hjalp til slik at Italia som første land år 754 kom under pavestolen. Land etter land i Vesteuropa ble nå lagt under kirken. Herskere ble utnevnt, godkjent og kronet av de geistlige. Fra å være ydmyke undersåtter ble de overlegne herrer. Pavekirken, Jesu arvinger, fikk under seg store rikdommer. Jesus hvis rike ikke var av denne verden og som selv ikke hadde penger i beltet, ble fra å ha vært en opprører forvandlet til en frontfigur for en stadig voksende geistlig organisasjon med mange nivåer.

I slutten av det 10-ende århundre forberedte kirken en overtagelse av det siste området keiser Konstantin hadde gitt pavestolen. Norge var som den østlige del av den gamle *Dioecesen Britannia*, en del av Konstantins gave til kirken. Det første katolske forsøk på å overta ble gjort av broderskapet ved kristuskirken i Canterbury som fikk den engelske konge til å støtte Håkon Adalsteinsfostre. Senere gikk kirkens støtte til Olav Tryggvason som var oppvokst i Russland. Han ble døpt i 994 på Scilly-øyene og gjorde alvorlige kristningsforsøk, men motstanden i Norge var stor. År 1000 falt han ved Svolder. Norge ble delt mellom Erik jarl, danekongen Svein Tjugeskjegg og Olav Eriksson Sveakonge.

I 1015 vendte Olav Haraldsson hastig tilbake til landet etter mange år med rov og plyndring. Først i Sverige og Østersjølandene, deretter langs den europeiske atlantehavskyst ned til Gibraltar. Her fikk han inngående kjennskap til kirkens rettmessige

krav på Norge. Ut fra det sluttet han at en overtagelse av landet kunne gjennomføres med kirkens støtte. Han lot seg døpe og gikk i kirkens tjeneste, fikk med biskoper og prester fra England og satte over havet til Norge for å komme Knut i forkjøpet og realisere drømmen om å bli Norges konge. Men kirken hadde da allerede valgt kong Knut.

Etter Konstantins overgang til kristendommen utviklet kirken en organisasjon der mange midler var tillatt. Forfalskning, bedrag og mord var akseptert når hensikten var å utvide Guds rike. I Norge som ellers ble det glade budskap innført med brenning av gårder, drap, blinding og annen lemlesting, det vi i dag ville kalle terror, samt preken. De gamle guders avmakt ble demonstrert ved at deres helligdommer ble ødelagt og overtatt av den kristne guden. Prekener skremte, skapte frykt og uro som kunne lindres ved omvendelse og dåp. Olav drev en febrilsk kristning for å bli akseptert av paven og påla folk kristne lover.

Kong Knut den mektige var sønn av danekongen Svein og styrte fra 1016 England og fra 1020 Danmark. Han hadde vært innkalt til Rom der han var blitt informert og opplyst av kloke menn. Paven ønsket en sterk hersker som styrte hele den gamle dioecesen Britannia. Knut hadde England og Danmark og et rettmessig krav på Norge, og ble et logisk valg for Pavestolen. Fra Rom skrev han hjem og fortalte at et samarbeid med Peterstolen ville gi den størst vinning. Knut hadde Pavens ressurser og støtte i ryggen. Høsten 1027 vendte han hjem og kalte seg i forståelse med den katolske kirke også Norges konge.

Olavs metoder hadde gjort ham forhatt. Knut utnyttet dette. Norge var et fattig land og Knut bestakk de han anså som nøkkelpersoner. De jaget Olav i eksil til Holmgard (Novgorod) i Gardarik (Russland) til kong Jaroslav og dronning Ingegerd som tidligere nær var blitt Olavs dronning. 1030 vendte Olav tilbake med en hær, men ble drept i slaget på Stiklestad av en hær under Kalv Arnesson. Den var støttet av kong Knut.

To kristne konger kjempet mot hverandre. Kanskje et tankekors, men Jesu klare bud, du skal ikke slå i hjel, var lenge før dette blitt korrigert av den hellige Augustin, den hellige ånds røst, som biskop Claudius av Turin kalte ham. Han godkjente den hellige krig og visse angrepskriger. Jesus, opprinnelig den gode hyrde, frelseren, *Soter megas*, ble med disse egenskaper parkert på sidelinja. Inn kom en erobringstødig Jesus med klare imperialistiske trekk. Befalingen lød nå *.....gå ut og gjør alle folkeslag til mine disipler....* Den ble fulgt av pavekirken som over tid la under seg hele Vesteuropa.

Til tross for motstanden mot kong Knut ble Olav senere stedd til hvile i Kristuskirken i Trondheim og uttropt til helgen. I 1164 ble han Norges og Nordeuropas beskytter. Kirken trengte et lokalt idol menneskene her nord kunne se opp til og dyrke, og til det kunne Olav brukes. Et tankekors er det kanskje at en som hadde plyndret, drept og tatt mange liv ble uttropt til helgen. Men på den måten ble politiske motsetninger dempet.

Dermed var siste del av Konstantins gave overtatt av Peterstolen, pavekirken i Rom. Staten var kirken. År 1152 ble Nidaros erkebispsete for Norge med en erkebiskop underlagt Rom. I Romertiden var vi en del av Dioecesen Britannia. Etter ca. 700 år ble vi igjen underlagt herskere i Rom. For ordens skyld, Pavekirken innrømmet i det 19. ttende århundre at *Constitutum Constantini* var et falsum.

Kristne bud og retningslinjer ble nok vel mottatt i av befolkningen. De pekte på fornuftige måter å leve sammen på, men mange følte nok at de mistet en del av sin sjel med de gamle guder. Allikevel, Jesu lære skapte i utgangspunktet fred og ydmyke mennesker.

Men en ting forsto ikke folk, at Gud lot sin egen sønn bli pint til døde på en så utsøkt bestialsk måte. Dermed kappet han slekts-treet, og slekta som forfedrene vernet om døde ut. Sønnen hadde vært god og snill og uten lyte. Men bildet av liket hang i gudens hus så noe var det vel i det. Prestene sa Gud hadde gjort det for at folk skulle skjønne hvor glad han var i dem. Men hvis det var hensikten var det mange andre de heller mente han burde tatt. Dessuten kunne han ha ordnet med vær og avlinger, det hadde vært nyttigere. Hos datidens nordmenn var slektsfølelsen sterk, siste skudd på slektstree drepte man ikke, det vernet man om. Gud stilte med handicap. Folk forsto ham ikke. Liket på korset symboliserte terror. Gamle normale guder ble fortsatt dyrket i det skjulte.

Krigene og feidene mellom småkongene avtok med kirkens inntreden fordi en sterkere makt sto over alle. Men materiell grådighet fikk etter hvert de geistlige til å bruke Jesu ord til å skaffe seg gods og rikdom, og guds representant slapp inkvisisjon, korstog og heksebrenning løs på uskyldige i gudens navn. Men kirkens historie hører andre bøker til. Vi nevner kristendommen fordi den er en synlig og viktig del av vår arv fra romerne.

Som et p.s. kan det nevnes at det i 2002/2003 i Oslo ble innlevert et romersk avdelingsmerke i gull med bilde av den romerske keiser. Innskriften det bar viser at det kom fra Legio IX. Hvis det er funnet i Norge er det en indikasjon på at legionens soldater til sist var her. Legionenes merker var tilnærmet hellige og var neppe mistet eller erobret.

I Romertiden ble det snakket flere språk i Norge, legionenes språk Vulgærlatin, gammelrætisk, venetisk, etruskisk, gallia-belgisk og ostrogotisk. Under Odindynastiets 400-årige periode og i hundreårene etter ble det ostrogotiske språk, som var indoeuropeisk, et fellesspråk. I den første tid ble andre språk talt lokalt mange steder men ord fra disse ble tatt inn i herskernes språk. Ostrogotisk ga tilhørighet til herskerne. En som ikke snakket Odindynastiets språk sto utenfor dynastiets gruppe og var uten dens fordeler. Derfor lærte folk seg dynastiets språk. Men melodi, ord og vendinger fra sine tidligere språk beholdt de. Slik fikk vi dialekter. Senere var vi flere hundre år under Danmark og språket vårt ble påvirket av deres skriftspråk.

Metallutvinning i Norge startet ca. 1600 år f.Kr.. I boken behandler jeg romertiden spesielt. Men det begynte allerede da danene kom til Skandinavia. Prosessen for reduksjon av metallmalmer er i prinsippet lik for kobber, tinn og jern. Malm er metalloksyder som kan reduseres, enten med Hydrogen-gass eller med CO-gass i prinsippet forenklet slik :

Eldst av disse metodene er 1., men denne prosessen synes ukjent her. Reduksjon av oksydene foregikk i små reduksjonsdigler av leire i vanlige bål på ca. 5-600 grader. Blåserør ble brukt til å blåse luft og vanndamp fra pusten inn ved bunnen av diglen mot glødende kull. Jernsand og tinnstein kan man ha direkte i diglen og redusere. Kobbermalmer må røstes til oksyder før de kan reduseres til kobber på 700-800 grader. Jern er derfor enklere å produsere enn kobber.

Vi har til nå ikke forstått metallutvinnings betydning for vår historie. Det var metallmalmen som var den viktigste årsak til innvandring til Norge fra bronsealderen av. Det var ikke dyrkbar jord som lokket. Forholdene for jordbruk var vesentlig bedre lenger sør. De som kom for å utvinne metaller måtte og ha mat, og dro jordbruk og fedrift med seg. Jernutvinningen i Norge går tilbake til ca. 1500 år f.Kr., og jordbruket her er like gammelt. På Forsand og Karmøy startet tinnutvinningen samtidig.

Mange av soldatene som deltok i Legio IX's mytteri i York år 108 e.Kr. stakk av, bl.a. til Sverige. De ble etter Odins ankomst en del av hærstyrken til æser/vane-dynastiet. Odin nedstammet fra æser og vaner og var keiserens fortrolige på grunn av sin slektsbakgrunn og ryddige opptreden. Han var både en religiøs og en militær leder, bosatt i Odensala ved Sigtuna, med roxolaner rundt seg i Ros-lagen. Odins sønner innsatte romerne som konger i Germania. De medvirket til Pax Romana, den lange fredsperioden som i nord ble kalt Frodefreden etter Odins sønnesønn som styrte i Westfahlen.

Med romersk støtte overtok Odindynastiet kort før år 200 Herulernes områder på Østjylland. *Herulerne* ble i flere slag drevet sørover ut av Danmark, og Odins sønn Skjold ble nå danenes konge. Slik sett var danene runnet av svearnes rot. Odindynastiet kontrollerte etter dette Norge, Sverige, Danmark og tysk land langs Elben og Saale t.o.m. Tübingen. Områdene dannet en buffersone som trygget romernes norvestlige områder, samt stålproduksjon og transport mot angrep, plyndring og overfall fra øst. Sønnen strakte seg langs rikets østgrense fra Skandinavia til Svartehavets nordkyst. De danske områder var de siste som kom på plass.

Kinesernes prosess for jern, som kom med Odin, ble først driftet i Norge og Sverige. Den brukes i dagens masovnproduksjon. Ettersom behovet for jern økt forsøkte man å bygge ovnene høyere og videre, men myrmalmen pakket seg i store ovner, gassene kunne ikke

trengte gjennom chargen og fjerne oksygenet fra malmen. Man måtte bryte malm fra berg som ble røstet og knust til passe størrelser. Bergmalmen tålte trykket fra chargen over, og de reduserende gasser kunne passere. Den gjenoppbygde ovnen på Lapphyttan i Norberg i Sverige viser det tekniske nivå svenskene var nådd til på 1100-tallet.

Med boken er en tese om Norges jernalderhistorie skissert. Før teser kan lanseres må de kunne tenkes mulige. Til det trengs kunnskap. Jeg har innhentet brokker av kunnskap fra et vidstrakt område i tid og geografi, og med praktisk, jordnær fantasi satt sammen en historie som gir et overblikk over allsidig, almindelig viten, prosess- og materialkjennskap, og delvis sosiale utviklinger i vår verden, i en tidsperiode. Det har vært en hobby som ble dyttet igang av to eldre tenkende professorer i Zürich.

Kontrasten til historikernes norrøne guder, æser og vaner, med Odin som æsenes øverste gud, og jotnene lenger bak, er stor. Dette var asiatiske kulturfolk, mennesker, som levde for mer enn 2000 år siden. Som følge av krigen Kushanene startet, Ragnarok, ble de splittet og spredd. For våre historikere er dette antagelig ukjent.

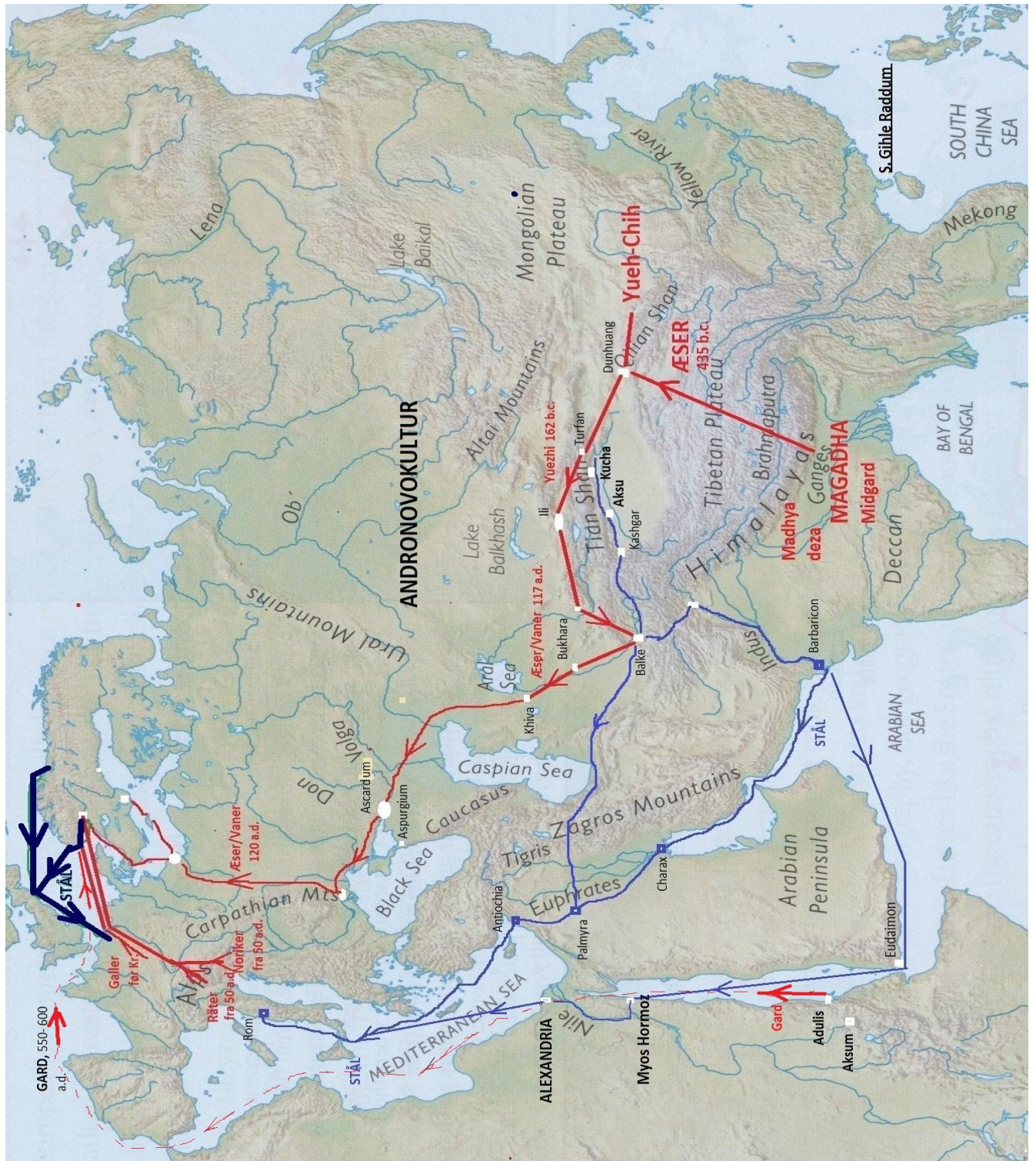
Historikernes jotner er de indiske *Prad yotas* eller *yotas*. Æsene var en gren av *yotas*, som rev seg løs ca. 550 år f.Kr.. I India ble de kalt *Asur*. Etter nederlaget for *Yotas* og mordet på deres konge *Udayin* ble æsene i India kalt *Prad asir*. Da Alexander den store kom til India rundt år 328 f.Kr. var det *Asir-kongen Sandrocotta* han måtte bøye unna for.

I kjølvannet av Alexander oppstod det *Bactrisk greske* og det *Indo greske* rike styrt og delvis befolket av greker. Inderne kalte grekerne *Yavanas*, hos befolkningen i Sogdia og Bactria/Balke ble de kalt *vanir*, vaner. *Vanenes* område i Asia var i noen hundre år vesentlig større og mer folkerikt enn vanenes, grekernes, europeiske områder.

Da vaner og æser kom til Norge i vandringen ledet av Odin, hadde romerne allerede plassert etrusker og ræter i Norge. Hos dem var et ord for gud *As*. Det gjorde at de oppfattet *Æsene* som *guder*. Mange rætske ord finnes i språket forskerne oppfatter som norrønt, et av dem er ordet for gud, **As**, og er kanskje grunnen til at ledere fra disse gamle asiatiske kulturfolkene ble norrøne guder hos historikerne. Eddadikt og andre historier var så et grunnlag som gjorde det mulig for historikerne å utvikle en egen norrøn mytologi.

Men, når Norrønafolket hadde guder som hadde vært konger og andre hos gamle asiatiske kulturfolk, er det ikke ulogisk at en del av norrønafolket selv var kommet fra Asia.

Til sist mens jeg husker det. Etrusker som romerne sendte til Norge, ble en del av *familiae caesaris*. Deres mannsnavn hadde ofte endingen **-ur**, som *Aranthur*, *Teitur* og *Velthur*. På Island har mange mannsnavn den samme endingen **-ur**, som *Skallagrimur*, *Gudmundur*, *Trøstur*, *Teitur o.s.v.*. Denne endingen har jeg bare funnet hos Etruskerne og på Island. I dag finnes endingen **-ur** meg bekjent bare på Island. Var det et etruskisk mellomsjikt som utvandret fra Norge til Island i protest mot Hårfagre-ætten da den overtok i Norge ??

Innvandringer til Norge : _____
Stål fra Kina til Romerriket : _____
Stål fra Norge til Romerriket: _____

Transportveien fra Norge til Europa var vesentlig kortere enn transportveien fra Kina.

